ธรรมบรรณาการ

เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจ

คุณอาฉาย ห่วงสุวรรณ

ณ ฌาปนสถาน กองทัพอากาศ

วัดพระศรีมหาธาตุ

อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร

เมื่อ วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

เรื่องในเล่ม

ธรรมบรรณาการ

เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจ

คุณอาฉาย ห่วงสุวรรณ

ณ ฌาปนสถาน กองทัพอากาศ

วัดพระศรีมหาธาตุ

อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร

เมื่อ วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

คำนำ

พลอากาศตรี ประเสริฐ ห่วงสุวรรณ เจ้ากรมจเรทหารอากาศ ได้แสดงเจตจำนงต่อกองอนุศาสนาจารย์กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ ขอเรื่องสำหรับพิมพ์เป็นหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณอาฉาย ห่วง-สุวรรณ เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการแด่ผู้มาให้เกียรติประชุมเพลิงในวันฌาปนกิจ กองอนุศาสนา-จารย์ได้เลือกเรื่องพระพุทธประวัติย่อ มีหัวข้อธรรมสำหรับคนครองเรือนต่อท้าย ซึ่งได้เรียบเรียงไว้สำหรับแจกเป็นคู่มือพลทหารอากาศ ในขณะเข้ารับราชการ และเรื่อง An Outline of Buddhism ซึ่งดำริจะจัดพิมพ์เป็นคู่มือทหารอากาศ ผู้มีโอกาสไปต่างประเทศ โดยพิมพ์เป็นหนังสือขนาดเล็กเหมาะสำหรับใส่กระเป๋าเสื้อ แต่ต้องเผชิญอุปสรรคทำให้ชะงักอยู่เพียงแค่ความดำริ เพราะไม่มีเงินสำหรับพิมพ์ให้เป็นรูปเล่ม

สำเร็จขึ้นมาตามที่ดำริไว้ เมื่อท่านเจ้ากรมจเรทหาร-อากาศ ยินดีรับเรื่องทั้งสองนี้ไปจัดพิมพ์ในงานศพคุณอาของท่าน จึงเท่ากับช่วยให้ความดำริของกองอนุศาสนาจารย์ที่ยังเลื่อนลางต่อความสำเร็จ ได้ปรากฏรูปโฉมขึ้นมาในสายตาของวิญญูชน แต่เนื่องด้วยเรื่องทั้งสองมีปริมาณน้อย เพราะเรียบเรียงขึ้นและจัดหามา ด้วยความมุ่งประสงค์เฉพาะ ดังกล่าวแล้ว ท่านเจ้ากรม ฯ จึงได้พิจารณาเรื่องต่าง ๆ ในวารสาร "อนุสาร" ซึ่งเป็นคำบรรยายสำหรับครอบครัวทหารอากาศ คัดเลือกเฉพาะเรื่องที่เห็นว่าเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะจัดพิมพ์รวมในเล่มนี้อีก ๒–๓ เรื่อง เพื่อให้มีขนาดเล่มพอเหมาะแก่ความต้องการ ซึ่งเท่ากับช่วยเผยแผ่คำบรรยายของอนุศาสนาจารย์ ให้แพร่หลายออกไปถึงครอบครัวพลเรือนด้วย นับได้ว่าเป็นการอนุเคราะห์แก่การอนุศาสนาจารย์ทหารอากาศเป็นอย่างมาก จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้ จะอำนวยสาระประโยชน์แด่ท่านผู้ได้รับและได้อ่านบ้าง ตามสมควรแก่ธรรมานุธรรมปฏิบัติของแต่ละท่าน กุศลผลบุญใด ๆ ซึ่งพึงเกิดพึงมีจากธรรมบรรณาการเล่มนี้ ขอจงสำเร็จเป็นพลวปัจจัย อำนวยวิบากบุญสมบัติแด่คุณอาฉาย ห่วงสุวรรณ ผู้ล่วงลับไปสู่ปรโลก โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังเจตนาปรารภของคณะท่านเจ้าภาพ จงทุกประการ เทอญ.

กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

๑๔ พ.ค. ๐๗

คำอธิษฐานอุทิศ

ในการฌาปนกิจศพ คุณอาฉาย ห่วงสุวรรณ ผู้มีพระเดชพระคุณครั้งนี้ หลาน ๆ ได้พิจารณาเห็นว่าการทำอนุสรณ์อย่างใดอย่างหนึ่งไว้ให้แก่ท่าน แม้ไม่ใหญ่โตนักก็นับว่าเป็นกตัญญูกตเวทีประการหนึ่ง และเพราะคุณอา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นที่พึ่งแห่งชีวิตท่าน ถึงขั้นหวังในพระโพธิญาณเป็นที่สุด จึงเห็นว่าการพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นเหมาะ และคงจะถูกใจท่าน หากท่านได้ทราบด้วยญาณวิถีใด จึงได้ขอความกรุณาจากกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ ขอเรื่องไปพิมพ์ ก็ได้รับความกรุณาเอื้อเฟื้อด้วยดี จึงขอขอบคุณกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศเป็นอย่างยิ่ง ไว้ ณ ที่นี้.

อนึ่ง น.ต. ฉลาด บุญลอย ผู้เป็นกำลังสำคัญใน

การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี คณะเจ้าภาพขอขอบคุณอย่างยิ่งเช่นกัน.

ด้วยกุศลกรรมต่าง ๆ ที่หลาน ๆ ทั้งหลายได้ตั้งใจทำ ทั้งในอดีต, ปัจจุบัน และอนาคต หลานขออธิษฐานอุทิศผลบุญทั้งหลายเหล่านั้น ให้แก่ คุณอาฉาย ห่วงสุวรรณ เพื่อเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้ได้รับความสุขสำราญ ในสัมปรายภพ และสำเร็จพระนิพพานสมความปรารถนาของคุณอา เทอญ.

ระเบียบ	เหรียญไพโรจน์	หลาน
พิสัณฑ์	ห่วงสุวรรณ	
ประเสริฐ	ห่วงสุวรรณ	
บุญชู	ห่วงสุวรรณ	

คุณยายฉาย ห่วงสุวรรณ

ชาตะ ๖ กันยายน ๒๔๒๑

มตะ ๖ เมษายน ๒๕๐๔

เกียรติประวัติ

คุณอาฉาย เป็นบุตรของคุณปู่ยิ้ม และคุณย่าจ้อย ท่านเกิดเมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีขาล ซึ่งตรงกับวันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๒๑ ที่บ้านตำบลบางเมือง อำเภอสมุทร จังหวัดสมุทรปราการ ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดา ซึ่งถึงแก่กรรมและมรณภาพไปหมดแล้ว คือ :-

๑. คุณพ่อแช่ม (บิดาของพวกเรา) เป็นพี่ชายคนใหญ่ ถึงแก่กรรมเป็นคนที่สาม

๒. คุณอาช้อย เป็นชาย ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระบวรพุทธศาสนาตั้งแต่หนุ่ม โดยมิได้ผ่านชีวิตครอบครัวเลย และมรณภาพในเพศบรรพชิตนั้นเองเป็นคนที่สอง

๓. คุณอาฉาย ถึงแก่กรรมเป็นคนสุดท้าย

๔. คุณอาน้อย เป็นหญิง ถึงแก่กรรมเป็นคนที่สี่

๕. คุณอาหุ่น เป็นหญิง ถึงแก่กรรมเป็นคนแรก.

บรรดาพี่น้องทั้งหมดของท่าน อยู่รวมกัน โดยมีคุณพ่อแช่มเป็นหัวหน้าครอบครัว ปกครองดูแลและหาเลี้ยงน้อง ๆ แทนคุณปู่ คุณย่า ซึ่งสิ้นบุญไปแล้ว พวกเราหลาน ๆ เมื่อพอจำความได้ ก็เห็นครอบครัวเรามีเหลือเพียง คุณพ่อ คุณแม่ คุณอาฉาย และคุณอาน้อยเท่านั้น และทุกคนในครอบครัวต้องทำมาหากินกันอย่างตัวเป็นเกลียว ตระกูลของเราเป็นตระกูลพ่อค้า คุณพ่อแช่มมักต้องไปทำการค้าตามต่างจังหวัดเนือง ๆ. คุณแม่, คุณอาน้อย, ค้าขายอยู่ตลาดปากน้ำใกล้ ๆ บ้าน การดูแลบ้านตลอดจนการหุงหาอาหารและอบรมลูก ๆ ของพี่ชาย จึงตกเป็นภาระของคุณอาฉาย เป็นส่วนใหญ่ ครั้นเมื่อสิ้นบุญคุณพ่อแช่ม ครอบครัวของเราจึงเหลือแต่ผู้หญิงเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ใหญ่ที่ต้องทำหน้าที่ปกครองตระกูลวงศ์ และทำมาหาเลี้ยงครอบครัว.

คุณอาเคยเล่าให้พวกเราฟังว่า ตอนที่คุณพ่อถึงแก่กรรม พวกเรายังเล็กอยู่ พี่คนโต (พระเบียบ) อายุประมาณ ๑๓ ขวบ น้องคนสุดท้อง (น้องบุญชู) อายุประมาณ ๕ ขวบ กำลังกิน กำลังนอน และกำลังศึกษาทุกคน เป็นภาระหนักแก่คุณแม่และคุณอาทั้งสองอย่างยิ่ง ทั้งคุณพ่อยังได้ฝากฝังลูก ๆ ของท่านไว้กับคุณอา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณอาฉาย ได้ช่วยอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาด้วย เพราะเห็นว่าคุณแม่และคุณอาน้อยต้องมีภาระหนักในการต้องออกไปนอกบ้านค้าขาย หารายได้มาเลี้ยงครอบครัวอยู่แล้ว ประกอบกับคุณอาฉายเป็นน้องรองจากคุณพ่อ ทั้งคุณแม่ก็อ่านหนังสือไม่ออกด้วย ภาระในเรื่องการอบรมบ่มนิสัย และให้การศึกษาหลาน ๆ จึงตกอยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงของคุณอาฉาย.

เมื่อคุณพ่อแช่มถึงแก่กรรมไปแล้วได้ประมาณ ๘ ปี คุณอาน้อยซึ่งเคยเป็นกำลังในการปกครองดูแล

ครอบครัวเราประดุจผู้ชายคนหนึ่งก็มาสิ้นบุญไปเสียอีก เป็นอันว่าคุณอาฉายต้องฟันฝ่ามรสุมของชีวิตเรื่อยมา ตามลำพังกับพี่สะใภ้ (คุณแม่ไฉนของเรา) เพียงสอง แรงเท่านั้น การครองชีพชักเครียดลง เพราะกำลังที่จะหารายได้มาสู่ครอบครัวเหลือน้อย พวกเราหลาน ๆ ของท่านที่เป็นหญิง ต้องเลิกเรียนหนังสือมาอยู่กับบ้าน เป็นการลดรายจ่าย แต่คุณอาฉายท่านใช้วิธีให้การศึกษาอบรมทางจริยศึกษา ศีลธรรม ประเพณี แทนทางพุทธิศึกษาโดยโรงเรียน พระเบียบและน้องบุญชูจึงเรียนในโรงเรียน มีความรู้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ทางศีลธรรมจรรยาแล้วไม่น้อยหน้าใครเลย พวกหลานผู้ชายก็จวนเจียนจะต้องออกจากโรงเรียนเหมือนกัน เพราะมรสุมลูกใหม่ที่ร้ายแรงพัดถมเข้ามาอีก คือบ้านเราถูกไฟไหม้ ในคราวไฟไหม้ครั้งใหญ่ที่ปากน้ำ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ เราสิ้นเนื้อประดาตัว แต่ด้วยมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของคุณอาและคุณแม่ ท่าน

ได้เสียสละให้แก่เราทุกสิ่งทุกอย่าง เราจึงได้เป็นตัวเป็นตนอยู่อย่างลืมตาอ้าปากได้จนถึงตราบเท่าทุกวันนี้ พระคุณอันใหญ่หลวงเหล่านั้นสุดที่เราหลานของคุณอาจะทดแทนได้หมดสิ้น เราทั้งหลายขอเทอดทูลพระคุณไว้ และหาทางคอยตอบแทนพระคุณอยู่ทุกขณะมิรู้วาย แม้ในชาตินี้โอกาสจะเหลือน้อยแล้ว เพราะหลาน ๆ ของคุณอาแต่ละคน ก็อายุเลยวัยกลางคนไปแล้วทั้งนั้น แต่จะขอติดตามตอบแทนพระคุณต่อไปในชาติหน้า.

คุณแม่ไฉนมาสิ้นบุญไปเสียอีก ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ คุณอาฉายคงยืนหยัดต่อสู้ชีวิต ปกครองหลาน ๆ ของท่านมาอย่างโดดเดี่ยว แต่ตอนนี้พวกเราโต ๆ กันมากและออกเรือนกันไปแล้วบ้าง ภาระของท่านก็เบาลง ท่านเริ่มได้พักผ่อนบ้าง แต่ท่านก็ไม่ต้องการจะไปไหนมาไหนแล้วด้วย ปกตินิสัยของท่านชอบอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน เป็นกุลสตรีที่ได้รับการอบรมมาตามแบบ-

ฉบับของไทยแท้แต่โบราณ เรื่องการเที่ยวเตร่หาความสุขสนุกสนานนอกบ้าน เป็นเรื่องไม่พึงปรารถนาของท่านเลย แม้แต่ในหลายโอกาส พวกหลาน ๆ จะขยั้นขยออาสาขอพาท่านไป เพียงนั่งรถชมความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ท่านก็ตอบขอบใจแจ้งความประสงค์ว่า อยากอยู่กับบ้านและมีความสุขมากแล้ว โดยเฉพาะยามที่แวดล้อมไปด้วยหลาน ๆ ที่ท่านได้อบรมฟูมฟักเลี้ยงดูมาแต่ยังแบเบาะ.

คุณอาฉายเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดผู้หนึ่ง สมบูรณ์ไปด้วยศีลวัตร มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้งเขม้นขมักแต่ในการบุญการกุศล แม้ว่าจะทำมากไม่ได้ ท่านก็ค่อยทำทีละเล็กละน้อยอยู่เสมอเป็นประจำโดยหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า มีการถือศีลห้าศีลแปด ฟังเทศน์ ทำบุญตักบาตร ให้ทาน ฯลฯ ทั้งในโอกาสเมื่อยังมีกำลังกายดีไปวัดได้ และเมื่อกำลังกายลดถอยลงแล้ว เดินไปไหน ๆ ลำบาก ก็ใช้

วิธีฟังเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง ฝากจตุปัจจัยให้เขาไปช่วยทำให้ โดยเฉพาะนิจศีลท่านถือเคร่งที่สุด ยุงเรือดริ้นไรที่มารบกวนกัดกินเลือดท่าน ๆ ก็ไม่ฆ่าไม่ทำลาย แต่ใช้วิธีไล่ปัดเป่าไปเสีย เรื่องวาจาสัตย์อีกอย่างหนึ่ง ท่านไม่เคยบกพร่องเลย นอกจากเบญจศีลแล้ว เบญจกัลยาณธรรมซึ่งเป็นคู่กับศีล ๕ นั้น ท่านก็เป็นเลิศ เราหลาน ๆ และผู้ที่ได้รู้จักคุ้นเคยกับท่าน เคารพนับถือท่านว่า เป็นผู้ที่ "งามพร้อม" ในทางธรรมทีเดียว จากคุณสมบัติอันหาค่ามิได้นี้ และด้วยการกวดขันจริงจังของท่านต่อหลาน ๆ เราจึงได้รับมรดกคุณงามความดี เป็นศรีติดตัวเรามาไม่น้อย ตราบเท่าทุกวันนี้.

ในบรรดาพี่น้องร่วมครรภ์มารดาของท่าน มีอยู่สองท่านเท่านั้นที่ออกเรือนไป คุณพ่อแช่ม พี่ชายหัวปี และคุณอาหุ่น น้องสาวสุดท้อง นอกนั้นครองตัวเป็นโสดตลอดจนสิ้นอายุขัย พวกเราสันนิษฐานกัน

ว่า ด้วยพลังของความเมตตากรุณาใหญ่หลวงของท่าน ที่มีต่อหลาน ๆ คุณอาผู้หญิงทั้งสองจึงเสียสละความสุขส่วนตัวของท่านประการหนึ่ง คือการไม่ยอมมีเรือนหันมารับผิดชอบ เลี้ยงดู ปลูกฝัง ลูก ๆ ของพี่ชายใหญ่ของท่านตลอดมา.

วิธีการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังพวกหลาน ๆ ท่านกำหนดนโยบายไว้ว่า เพื่อให้พวกเราช่วยตัวเองได้และเป็นตัวของตัวเองตลอดไป ฉะนั้น บทเรียนทางทฤษฎีจึงมีน้อย แต่ต้องทำเองโดยตลอด และไม่ว่าจะเป็นหลานหญิงหลานชาย งานหนักงานเบา เวลาจะดึกดื่นเที่ยงคืนอย่างไร ไม่มีข้อยกเว้น ตั้งแต่งานผ่าฟืน, เช็ดปัดกวาดบ้าน, หุงหาปรุงอาหาร, ตักน้ำจากคลองตอนหัวน้ำขึ้น แล้วเอาสารส้มแกว่งไว้ให้น้ำใสเป็นน้ำใช้ (เพราะที่ปากน้ำ หน้าแล้งน้ำเค็มเวลาน้ำขึ้น น้ำทะเลหนุนน้ำจืดในแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งไหลมาจากภาคเหนือให้บ่าเข้าในคลอง), รองน้ำฝน

ไว้เป็นน้ำรับประทาน แม้ฝนจะตกตอนกลางดึก, ซักรีด ปะ ชุน ซ่อมแซมเสื้อผ้าของตนเอง, ไปทำบุญฟังเทศน์กับท่านที่วัดเป็นประจำ ฯลฯ พวกเราทำด้วยเต็มใจ เพราสำนึกอยู่ว่าเป็นหน้าที่รับผิดชอบในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของครอบครัว และทราบซึ้งในเจตนาดีของท่าน เรื่องการประหยัดก็เช่นเดียวกัน หลาน ๆ ต้องมีกระบอกออมสิน (กระบอกไม้ไผ่ตัดข้างปล้องบากช่องใส่สตางค์ไว้ตอนบน) แขวนเรียงกันเป็นแถวมีชื่อกำกับจากพี่ไปหาน้อง และต้องออมทรัพย์เป็นประจำ ภายใต้การดูแลกวดขันของท่าน เหล่านี้เป็นส่วนน้อยจากการปลูกฝังนานับประการ ซึ่งไม่สามารถจะจารึกพระคุณไว้ได้หมดในที่นี้.

น้องบุญชู หลานสาวคนเล็กของท่านเขียนบรรยายความรู้สึกไว้ดังนี้ :–

" วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นวันที่หลานได้รับความทุกข์ ความเศร้า อย่างสุดซึ้ง เพราะคุณอา

ที่รักของหลานได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับ คุณอาเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรแทนคุณพ่อคุณแม่ ให้ความอบอุ่นร่มเย็นแก่หลาน คุณอาเป็นตัวแทนคุณพ่อคุณแม่ เป็นคุณแม่คนที่สองของหลาน คุณอาได้เลี้ยงดูปกครองหลานมาด้วยความรักความสงสาร คุณอาได้อบรมให้หลานรู้จักผิดชอบชั่วดี อะไรที่เป็นบาป เป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น แม้แต่สัตว์ที่มีชีวิต คุณอาจะตักเตือนห้ามปรามเสมอ สอนให้หลานเป็นผู้มีหิริ โอตตัปปะ มีความละอายต่อบาปทั้งในที่ลับที่แจ้ง สอนให้หลานเป็นคนซื่อตรง จะอยู่ที่ใดก็เป็นสุข เป็นที่ไว้วางใจของคนทั้งหลาย คุณอาจากไปแล้ว แต่คำสอนของท่านยังฝังใจหลานอยู่ หลานจะจดจำและปฏิบัติตามตลอดชีวิต.

คุณอาได้ให้การศึกษาแก่หลาน ๆ ทุกคนคน คุณอาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา กิจวัตรประจำวันของท่าน ชอบตักบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์ตลอดมา ถึงแม้

ท่านจะไม่ได้ทำด้วยตนเอง เนื่องจากท่านเดินไม่สะดวก ท่านจะบริจาคทรัพย์ให้ผู้อื่นทำแทนบ้าง หลาน ๆ ทำให้บ้าง อยู่เป็นนิตย์ และชอบฟังพระธรรมเทศนาทุกวัน เมื่อท่านยังเดินไปวัดเองได้ ท่านรักษาศีล ๕ ศีลอุโบสถเป็นนิตย์ บริจาคทรัพย์บำรุงพุทธศาสนา เมื่อมีผู้มาบอกบุญ ท่านมักจะทำด้วยเสมอมา จนตลอดชีวิต.

หลานขออุทิศกุศลผลบุญทั้งหลายที่หลานได้ทำไว้ อุทิศให้แก่คุณอาผู้มีพระคุณของหลาน ขอวิญญาณของท่านได้รับอนุโมทนาให้ได้ความสุขในสุคติภพด้วยเถิด ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้หลานได้เกิดร่วมสกุลเป็นหลานของคุณอาอีกในทุก ๆ ชาติ.

จากหลาน บุญชู"

เนื่องจากคุณอาฉายมีความสมบูรณ์มาก และในระยะหลัง ท่านไม่ต้องตรากตรำงานหนัก ไม่ต้องไป

ไหน ๆ คงอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนตลอดมา โรคภัยไข้เจ็บที่ร้ายแรงก็ไม่เบียดเบียนท่าน คราวหนึ่งท่านหกล้ม เท้าแพลง และเกิดลุกลามไปจนทำให้เท้าข้างนั้นเสีย ไม่มีกำลังทรงตัวเดินได้อย่างแต่ก่อน อาณาจักรของท่านจึงถูกจำกัดลง จะเคลื่อนไหวอิริยาบถก็ต้องถัดต้องประคองกัน เพราะลุกขึ้นไม่ได้ ขณะนั้นท่านอายุล่วงเลย ๘๐ ปีแล้ว ต่อมาประมาณปลาย พ.ศ. ๒๕๐๓ ท่านเริ่มมีอาการบวม และปวดตามขาและมืออยู่เสมอ แต่อาการไม่รุนแรง พอถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ก็มีอาการอื่นแทรกเรื่อย ๆ มา นายแพทย์วินิจฉัยว่าเป็นโรคเกี่ยวกับหัวใจ ในที่สุดเมื่อ ๖ เมษายน ๒๕๐๔ เวลา ๐๒.๐๐ น. ท่านก็จากพวกเราไปด้วยความสงบที่สุด ในอิริยาบถนอนตะแคงไหว้พระอันเป็นกิจประจำของท่าน ท่ามกลางหลาน ๆ ที่แวดล้อมปรนนิบัติพยาบาลท่านตลอดมา สิริรวมอายุได้ ๘๔ ปีกับ ๗ เดือนโดยประมาณ คุณอาฉายมีอายุยืน

ที่สุดในบรรดาพี่น้องท้องเดียวกันกับท่าน.

เดชะบารมีคุณความดี ที่บรรพชนได้อบรมปลูกฝั่งตกทอดกันมา เราหลาน ๆ จะปกป้องคุ้มครองรักษาคุณสมบัติของวงศ์ตระกูลให้ยั่งยืนอยู่ชั่วกัลปาวสาน.

หลาน ๆ

พระพุทธประวัติย่อ

พระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดาของเราทั้งหลายนั้น ประสูติ เมื่อวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี ในมัชฌิมประเทศตอนเหนือ ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า ประเทศเนปาล ทรงมีพระนามเดิมว่า "สิทธัตถะ" เป็นพระเชฏฐโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ พระเจ้ากรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งเป็นกษัตริย์โคตมโคตร อันเป็นสาขาหนึ่งของอาทิตยวงศ์ กับพระนางเจ้าสิริมหามายา พระองค์ได้รับการทำนุบำรุงและการศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดีโดยลำดับตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จนทรงพระเจริญวัย เมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ ปี ทรงอภิเษกสมรสกับ เจ้าหญิงยโสธรา หรือเรียกอีกพระนามหนึ่งว่า "พิมพา" พระราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ กษัตริย์โกลิยวงศ์ แห่งกรุงเทวทหะ ต่อมา ๖ ปี ทรงมีพระโอรสด้วยพระนางพระองค์หนึ่งชื่อ "ราหุล".

แม้พระองค์เป็นกษัตริย์ ได้ทรงรับการศึกษาอบรมมาอย่างกษัตริย์ และทรงเป็นรัชชทายาท แต่พระองค์มีพระอัธยาศัยแปลกจากกษัตริย์ ซึ่งโดยมากชอบทำสงครามกัน และในยามว่างสงคราม ก็เพลิดเพลินหมกมุ่นอยู่ในกามคุณ ทำชีวิตให้เป็นหมัน เกิดแล้วแก่เจ็บตายไปเปล่า ทรงพระดำริเห็นว่า การเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น ถึงแม้จะทำประโยชน์ได้อย่างมาก ก็เฉพาะเพียงแก่ผู้อยู่ในประเทศของตนเท่านั้น แต่การเป็นนักปราชญ์สามารถทำประโยชน์ให้แก่คนได้ทั่วโลก ทรงเห็นทางที่จะทำชีวิตให้มีประโยชน์แก่ตนและคนอื่นได้มากที่สุด ด้วยการเป็นนักปราชญ์ จึงทรงสละฆราวาสสมบัติ พระชายาและพระโอรส เสด็จออกทรงผนวช จาริกไปศึกษาและทดลองปฏิบัติตามลัทธิของนักบวชในสมัยนั้นหลายสำนักด้วยกัน ทรงเห็นว่าไม่เป็นทางที่ถูกแท้ จึงทรงหาทางแก้ไขและทดลองปฏิบัติด้วยพระองค์เอง จนในที่สุด ได้ตรัสรู้

ธรรมที่แท้จริง ในวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี (ที่มาแห่งวันวิสาขบูชา) เมื่อพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา.

หลังจากได้ตรัสรู้เป็น "พระพุทธเจ้า" แล้ว ได้เสด็จจาริกสั่งสอนนักบวชด้วยกันก่อน คือทรงแสดงเทศนากัณฑ์แรก ซึ่งเรียกว่า "ธัมมจักกัปปวัตน-สูตร" แก่ฤาษี ๕ ตน ซึ่งอยู่รวมเป็นคณะ เรียกว่า ปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อวันเพ็ญเดือน อาสาฬหะ (ที่มาแห่งวันอาสาฬหบูชา) หลังจากตรัสรู้แล้ว ๒ เดือน ยังผลให้ฤาษี ๕ ตนนั้นรู้ยิ่งเห็นจริงตามด้วย และยอมตัวเป็นสาวก ต่อมาได้ทรงแสดงธรรมโปรดคนอื่น ๆ อีกโดยลำดับ และมีผู้รู้ตามเห็นตาม ยอมตัวเป็นสาวกเป็นจำนวนมากพอแล้ว จึงทรงแสดงหลักใหญ่อันเป็นหัวใจของพระ-พุทธศาสนา ๓ ประการ แก่สาวกเหล่านั้น จำนวน ๑๒๕๐ องค์ ซึ่งมาประชุมกันในวันเพ็ญ เดือนมาฆะ

(ที่มาแห่งวันมาฆบูชา) หลังจากตรัสรู้แล้ว ๙ เดือน คือ การไม่ทำบาปทุกอย่าง ๑ การทำความดีให้พร้อมมูล ๑ และการทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว ๑ กับทรงแสดงวิธีการประกาศพระศาสนาอีกหลายข้อ เช่น การไม่ตำหนิติเตียนใส่ร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนทำร้ายหมายชีวิตผู้อื่น การมั่นอยู่ในหลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนา เป็นต้น แล้วส่งสาวกเหล่านั้นแยกกันไปประกาศพระศาสนาในต่างทิศต่างถิ่น มีผู้นิยมนับถือคำสอนของพระองค์มากขึ้นโดยลำดับ ทั้งบรรพชิต ทั้งคฤหัสถ์ ทั้งชายทั้งหญิง ทรงแบ่งผู้นับถือคำสอนของพระองค์เป็น ๔ พวก เรียกว่า พุทธบริษัท ๔ คือ บรรพชิตชาย เรียกว่า ภิกษุ บรรพชิตหญิง เรียกว่า ภิกษุณี คฤหัสถ์ชายเรียกว่า อุบาสก คฤหัสถ์หญิงเรียกว่า อุบาสิกา หรือย่อให้น้อยลง คงมี ๒ พวก คือที่เป็นนักบวชพวก ๑ ที่เป็นคฤหัสถ์ คือผู้ครองเรือนพวก ๑ พระองค์ทรงแสดงธรรมและบัญญัติวินัย โดย

เหมาะสมแก่สถานะและภาวะของพุทธบริษัท เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีแก่ตนและคนอื่น ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม.

คำสั่งสอนในตอนแรก เรียกว่า "พระธรรม" สำหรับฝึกใจให้สูงขึ้นด้วยคุณธรรม ต่อมาทรงบัญญัติวินัยขึ้น เพื่อฝึกกายและวาจาให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดี เกื้อกูลแก่กายวาจาและใจ รวมเรียกคำสอนทั้งสองอย่างนี้ว่า "พระธรรมวินัย" เมื่อตั้งเป็นหลักมั่นคงและแพร่หลายไปนานาประเทศ เรียกว่า "พระพุทธศาสนา".

พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าที่เป็นบรรพชิต เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติควรและปฏิบัติชอบ เป็นพยานว่าพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นของจริง ปฏิบัติตามได้ผลดีจริง เป็นผู้ร่วมงานกับพระพุทธเจ้าในการประกาศพระศาสนา ตลอดถึงสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่ง

จำแนกออกเป็น ๕ ประเภท ตามลำดับ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร และสามเณรี ล้วนเป็นผู้นำและแนะนำสั่งสอนพุทธบริษัทที่เป็นคฤหัสถ์ในด้านศีลธรรม ซึ่งเป็นผู้ที่คฤหัสถ์ให้ความเคารพนับถือ และบำรุงด้วยปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช.

เมื่อกล่าวโดยรวบยอดแล้ว พระพุทธศาสนาเกิดขึ้น, ตั้งมั่น และเจริญแพร่หลายไปได้โดยอาศัยหลักสำคัญ ๓ ประการ คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งรวมเรียกว่า พระรัตนตรัย อันเป็นที่พึ่งทางใจของผู้นับถือพระพุทธศาสนาทุกคน.

พระพุทธเจ้า ทรงจาริกสั่งสอนประชาชนในดินแดนของมัชฌิมประเทศ (ประเทศอินเดียตอนกลาง) สมัยนั้น โดยมิได้เลือกชั้นวรรณะ เพศ และวัย เป็นเวลาถึง ๔๕ ปี มีผู้นับถือคำสั่งสอนของพระองค์เป็นจำนวนมาก ในที่สุดเมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ ปี ก็ทรง

ประชวร และดับขันธปรินิพพาน (ตาย) ที่สาลวันอุทยานของมัลลกษัตริย์ (เขตกรุงกุสินารา นครหลวงแห่งแคว้นมัลละ เมื่อวันเพ็ญเดือนวิสาขะ (ที่มาแห่งวันวิสาขบูชา) ซึ่งถือว่าเป็นวันเริ่มพุทธศักราช.

ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้ทรงมอบ "พระธรรมวินัย" คือคำสอนของพระองค์ ให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ ในเมื่อพระองค์ล่วงลับไปแล้ว และทรงเตือนเป็นครั้งสุดท้ายให้ผู้นับถือพระองค์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วยความไม่ประมาท สำหรับผู้ประสงค์จะยึดถือสิ่งที่มีรูปร่างเพื่อระลึกถึงพระองค์หรือเพื่อปลงสังเวช พึงไปยังสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ๆ ใดแห่งหนึ่ง คือ:-

๑. สถานที่ประสูติ คือ ลุมพินีวัน อยู่ระหว่างพรมแดนกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะ (ปัจจุบัน คือรุมมินเดในประเทศเนปาล) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับองค์พระพุทธเจ้า คือพระองค์ประสูติ ณ ที่นี้ เมื่อวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี.

๒. สถานที่ตรัสรู้ คือ ต้นพระศรีมหาโพธิ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ณ อุรุเวลา เสนานิคม (ปัจจุบันคือ พุทธคยา ราชเคีย ประเทศอินเดีย) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับองค์พระพุทธเจ้า คือ พระองค์ตรัสรู้ ณ ที่นี้ เมื่อวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี.

๓. สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี (ปัจจุบัน คือ สารนาถ จังหวัดบินาเรส ประเทศอินเดีย) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับองค์พระพุทธเจ้า คือ พระองค์ทรงแสดงเทศนากัณฑ์แรก ที่เรียกว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ เมื่อวันเพ็ญ เดือนอาสาฬหะ หลังจากตรัสรู้แล้ว ๒ เดือน หรือก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี.

๔. สถานที่ปรินิพพาน คือ สาลวัน กรุงกุสินารา (ปัจจุบันเป็นกาเซีย หรือกุสินคร) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับองค์พระพุทธเจ้า คือ พระองค์ดับขันธ-

ปรินิพพาน (ตาย) ณ ที่นี้ เมื่อวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช ๑ ปี.

เมื่อพระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว คณะมัลลกษัตริย์ ผู้ครองกรุงกุสินารา ได้จัดการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ แล้วแจกพระธาตุแก่เจ้านครทั้งหลาย ผู้แต่งทูตมาขอส่วนแบ่ง และต่างก็เชิญพระธาตุที่ได้รับไปบรรจุไว้ในพระสถูป (คือพระเจดีย์) ที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะในนครของตน ๆ เพื่อเป็นที่สักการบูชา.

พระสาวกผู้ทรงชนมายุอยู่มาภายหลังแต่ปรินิพพานที่เป็นผู้มีชื่อปรากฏ คือ พระมหากัสสปะ พระอุบาลี พระอนุรุทธ์ พระอานนท์ ได้ประชุมช่วยกันทำสังคายนาพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้ในที่ต่าง ๆ ตลอดระยะเวลา ๔๕ ปี แห่งการบำเพ็ญพุทธกิจของพระองค์ แล้วจัดทำเป็นแบบแผนไว้สำหรับท่องจำ และสั่งสอนให้เล่าเรียนสืบเนื่อง

กันมาจนถึงทุกวันนี้ สรุปแล้ว พระพุทธเจ้าทรงมีพระชีวประวัติที่ควรเลื่อมใสเป็นพิเศษ คือ:-

๑. พระองค์เป็นกษัตริย์ ซึ่งนิยมยกย่องกันว่าเป็นวรรณะสูง แต่พระองค์ก็มิได้ทรงถือชาติชั้นวรรณะว่า เป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าคุณธรรมความดี ทรงเป็นศาสดาที่สอนว่า มนุษย์เราเกิดมาเท่ากัน ในการที่จะสร้างสมคุณงามความดีให้แก่ตน การกระทำของมนุษย์เท่านั้น ที่ทำให้มนุษย์ต่างกัน หาใช่ชาติชั้นวรรณะไม่ และพระองค์ก็ทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง วางพระองค์เป็นกัลยาณมิตรของคนทุกชั้นวรรณะ.

๒. พระองค์ทรงเป็นรัชชทายาท ที่จะได้สืบครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา แต่พระองค์ก็กล้าเสียสละทรัพย์สิน พระชายา พระโอรส ตลอดถึงความสะดวกสบายต่าง ๆ ที่พระองค์ได้รับในฐานะเป็นองค์รัชชทายาท ออกทรงผนวชเป็นนักบวช เที่ยวแสวงหา

สัจจธรรม และทางพ้นทุกข์ให้แก่พระองค์เองและชาวโลกทั้งหลาย ซึ่งยากที่จะหาผู้ใดที่มีใจเด็ดเดี่ยวและกล้าเสียสละได้อย่างนี้.

๓. พระองค์ทรงเป็นนักศึกษาทั้งในด้านวิชาการทหาร การเมือง การปกครอง ฯลฯ และมีโอกาสที่จะใช้ความรู้ที่พระองค์ทรงศึกษามาได้อย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์แก่ประเทศและพศกนิกรของพระองค์ แต่พระองค์เป็นนักคิดที่ไกลเกินกว่านี้ คือทรงคิดที่จะให้ชาวโลกทั้งปวงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระองค์โดยทั่วถึงกัน จึงออกทรงผนวชด้วยมุ่งมั่นที่จะให้ความคิดข้อนี้เป็นผลสำเร็จ และก็สำเร็จได้จริงสมพระประสงค์.

๔. พระองค์ทรงเป็นชายชาติทหารอย่างครบถ้วนเป็นเอกในการรบ มีพระชายาและพระโอรสซึ่งแสดงว่า พระองค์มิได้ทรงผิดหวังในการครองเรือน แต่พระองค์ก็มิได้ทรงยินดีอยู่เพียงแค่นั้น พระองค์ได้นำ

ความเป็นชายชาติชาตรีของพระองค์มาใช้อีกทางหนึ่ง คือ ทรงกล้าที่จะเอาชนะน้ำใจคนด้วยสันติวิธี แทนการใช้กำลัง และอาวุธ เข้าบังคับให้เขายอมอยู่ในอำนาจ พระองค์จึงเป็นพระมหาวีรบุรุษเอก ที่ชาวโลกลืมไม่ลงแม้จนบัดนี้.

๕. พระองค์ทรงเป็นพระบรมศาสดาพระองค์เดียวที่ครบถ้วนด้วยพระคุณที่สำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) พระปัญญาคุณ ทรงมีพระปัญญาล้ำเลิศ ตรัสรู้สัจจธรรมด้วยพระองค์เอง (๒) พระบริสุทธิคุณ ทรงมีความบริสุทธิ์พร้อมทั้งกายวาจาใจ ไม่เป็นภัย ไม่เป็นโทษแก่ใคร มีแต่คุณและประโยชน์โดยส่วนเดียว (๓) พระกรุณาคุณ ทรงมีความกรุณาเอ็นดูต่อสรรพสัตว์เสมอด้วยโอรสของพระองค์เอง เสด็จจาริกสั่งสอนมหาชน โดยมิได้คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยยากส่วนพระองค์เลย เป็นเวลาถึง ๔๕ ปี อันเป็นระยะเวลาที่เป็นประโยชน์แก่โลกมากที่สุด.

๖. พระองค์ทรงเป็นพระศาสดาเอกของโลก ที่ปราศจากข้อที่ควรครหา ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทรงปฏิบัติได้ผลดีอย่างใด ก็ทรงสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามอย่างนั้น ทรงสอนคนอื่นอย่างใด พระองค์ก็ทรงปฏิบัติได้อย่างนั้นด้วย ทรงสอนความรู้ที่พระองค์มีให้ โดยมิได้ปิดบังอำพราง ในบรรดาผู้ที่ฝึกตนได้ พระองค์ทรงเป็นผู้ที่ฝึกพระองค์ได้อย่างยอดเยี่ยม ในบรรดาผู้ที่มีอัธยาศัยสงบ พระองค์ทรงเป็นผู้มีอัธยาศัยสงบอย่างยอดเยี่ยม ในบรรดาผู้ที่พ้นจากกิเลส พระองค์ทรงเป็นผู้พ้นกิเลสชั้นยอดเยี่ยม ในบรรดาผู้พ้นจากสังสารวัฏฏ์ พระองค์ทรงเป็นผู้พ้นสังสารวัฏฏ์ชั้นยอดเยี่ยม.

๗. พระองค์ทรงเป็นพระบรมศาสดาองค์เดียวเท่านั้น ที่ทรงสอนทางปฏิบัติสายกลาง ในการปฏิบัติตามศีลธรรม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง และคำสอนของพระองค์มีเหตุผลที่ไม่ขัดแย้งต่อหลักวิทยา-

ศาสตร์ ในช่วระยะเวลาที่พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นจนบัดนี้ ยังไม่เคยมีการสงครามนองเลือดเพราะพระพุทธศาสนาเป็นเหตุเลย ชาวโลกจะอุ่นใจ ไว้วางใจกันได้เสมอ และตลอดไป ถ้าหันมานับถือและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา.

จง เตือนตนด้วยตนเอง
จง พิจารณาตนด้วยตนเอง
จง ฝึกตนด้วยตนเอง
นี่ คือหลักปฏิบัติของชาวพุทธ.

ข้อคิดจาก "บุญสิทธิ"

หัวข้อพระพุทธศาสนา

สำหรับ

ผู้ครองเรือน

ปัจจุบันนี้ ผู้นับถือพระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ ประเภท คือ ผู้นับถือพระพุทธศาสนาโดยกำเนิดได้แก่นับถือพระพุทธศาสนาถ่ายทอดสืบต่อมาจากบรรพบุรุษประเภทหนึ่ง และผู้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยการศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยฐานานุรูปแห่งตนอีกประเภทหนึ่ง ในบรรดาผู้นับถือพระพุทธศาสนา ๒ ประเภทนี้ ผู้นับถือพระพุทธศาสนาประเภทศึกษาและปฏิบัติตาม เป็นผู้ประเสริฐ และได้เปรียบที่สุด เพราะได้รับผลดีตอบแทนจากพระพุทธศาสนาที่ตนนับถืออย่างคุ้มค่า และเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์.

พระรัตนตรัย

เรานับถือผู้ใดหรือสิ่งใด เราก็ต้องเคารพผู้นั้นหรือสิ่งนั้น ข้อนี้เป็นหลักธรรมดาของมนุษย์ เมื่อเรานับถือพระพุทธศาสนา เราก็ต้องเคารพบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลัก เป็นแกน เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ

๑. **พระพุทธเจ้า** เราต้องเคารพ บูชา นอบน้อม ยำเกรงต่อพระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของเรา ตลอดถึงสิ่งที่สมมุติแทนองค์พระพุทธเจ้า เช่นพระพุทธรูป พระพุทธบาท ไม่กล้ำกรายอย่างขาดความยำเกรง ไม่ออกพระนามของพระองค์เล่น ๆ เพื่อสนุกขบขัน ไม่วิพากษ์วิจารณ์พระพุทธเจ้าในเชิงตำหนิติเตียนหรือล้อเลียน.

๒. **พระธรรมเจ้า** เราต้องเคารพ บูชา นอบน้อม ยำเกรงต่อพระธรรม เช่น ตั้งใจฟังธรรมโดย

เคารพ เก็บหนังสือธรรมไว้ในที่อันควร ไม่วิพากษ์วิจารณ์พระธรรมในเชิงตำหนิติเตียนหรือล้อเลียน.

๓.**พระสงฆ์เจ้า** เราต้องเคารพ บูชา นอบน้อมยำเกรงต่อพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา และถวายความอุปการะแก่ท่านตามกาละเทศะอันควร เช่น ถวายอาหารบิณฑบาตแก่ท่าน ไม่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องของพระสงฆ์ในเชิงตำหนิติเตียนหรือล้อเลียน.

แม้พระรัตนตรัยนี้ เป็นที่เคารพบูชาในฐานะเป็นสรณะ คือที่พึ่งประจำใจอย่างสูงสุดของผู้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็มิได้มีข้อห้ามในการแสดงความเคารพต่อบุคคลหรือสิ่งที่ควรเคารพอื่น ๆ ของแต่ละคน เช่นบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้สูงด้วยวัยวุฒิ ผู้สูงด้วยชาติวุฒิ ผู้สูงด้วยคุณวุฒิ ตลอดจนการแสดงความเคารพต่อปูชนียสถานของศาสนาอื่น ตามวัฒนธรรม การทำความเคารพต่อบุคคลและสิ่งที่ควรเคารพนี้

ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมทำได้ ตามกาละเทศะอันควร แต่ต้องไม่เคารพบูชาในฐานะเป็นสรณะ เพราะการเคารพบูชาในฐานะเป็นสรณะ (ที่พึ่งทางใจ) นั้น เราได้มอบให้แก่พระรัตนตรัยเท่านั้น.

ความเชื่อ

แม้ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ยอมรับพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งประจำใจอย่างสูงสุดของตน ในด้านความเชื่อถือ มิได้เชื่อว่า พระรัตนตรัยเป็นเทพเจ้าที่จะดลบันดาลให้ตนได้ดีมีสุข แต่เชื่อว่าตนจะได้ดีมีสุขหรือเข็ญใจได้ทุกข์ด้วยการกระทำที่ตนทำไว้นั่นเองเป็นเหตุ ไม่ถือว่าทำชั่วถ้าจับไม่ได้ไม่ถูกลงโทษ ทำดี ไม่มีผู้รู้ไม่ได้รับการยกย่อง ไม่เสี่ยงเคราะห์ร้าย ไม่ถือมงคลตื่นข่าวอย่างไร้เหตุผล ไม่ถือนอกคอกว่าบาปบุญไม่มี มารดาบิดาไม่มี เป็นแต่สมมุติทั้งนั้น แต่เชื่อกรรม

เชื่อเหตุผล ยอมรับสมมุติ (ยินยอมตนว่า) เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง และคำสอนของพระองค์ชอบด้วยเหตุผลจริง ผู้ปฏิบัติตามนั้นย่อมได้รับผลดีจริง อย่างนี้เรียกว่า มีสัมมาทิฏฐิ คือความเห็นชอบ.

ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นคนสุภาพ ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ระรานหรือโต้แย้งผู้อื่นด้วยหวังเอาชนะ แต่พึงมีใจเอื้อเอ็นดูว่าทำอย่างไร เขาผู้นั้นจึงจะใคร่ในเหตุผลนี้ และมีความเชื่อถือเช่นตน.

ข้อห้ามเด็ดขาดของชาวพุทธ

แม้ความจริงมีอยู่ว่า มนุษย์ปุถุชนทุกคนยังอยู่ในวิสัยที่จะทำอะไร ๆ ผิดพลาดได้เสมอ ด้วยความจริงข้อนี้ ผู้นับถือพระพุทธศาสนา แม้จะยังทำบาปเล็ก ๆ น้อย ๆ บ้าง แต่ก็สามารถยับยั้งใจไม่ทำบาปที่มีโทษ

มหันต์ อันตัดรอนความเจริญก้าวหน้าในการทำความดีของตนคือ

๑. ไม่ฆ่ามารดา

๒. ไม่ฆ่าบิดา

๓. ไม่ฆ่าพระอรหันต์

๔. ไม่ทำร้ายองค์พระพุทธเจ้า

๕. ไม่ทำลายหมู่คณะของตน

ข้อห้าม ๕ ข้อนี้ เรียกว่า "อนันตริยกรรม" เป็นข้อห้ามเด็ดขาดของผู้นับถือพระพุทธศาสนา ผู้ละเมิดข้อห้ามเหล่านี้แม้ข้อใดข้อหนึ่ง เท่ากับถูกประหารชีวิตจากคุณธรรม อันนึ่งไม่พึงฆ่าตัวเอง ซึ่งปิดโอกาสมิให้ทำความดีแก่ตัวในชาตินี้อีกด้วย.

ศีลธรรมของผู้ครองเรือน

ผู้นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อมีที่พึ่งประจำใจ

คือพระรัตนตรัย มีความเชื่อที่เป็นสัมมาทิฏฐิ และเว้นไกลจากอนันตริยกรรม ดังกล่าวแล้วนั้นได้แล้ว ชื่อว่าได้วางรากฐานของการสร้างความดี ที่จะทำตนให้มีจิตใจสูงขึ้นด้วยคุณธรรม คือ ดี ดีกว่า และดีที่สุดตลอดถึงบรรลุพระนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางต่อจากนี้พึงหัดเตือนตัวเอง สอนตัวเองเสมอว่า การทำความดีเป็นหน้าที่ประจำตัวคนทุกคน และคนทุกคนสามารถทำความดี ซึ่งทำสถานะของตนให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้โดยลำดับ ความดีที่เราจะต้องทำนั้นยังมีอีกมาก ความดีแต่ละอย่างที่ทำแต่ละครั้ง จะช่วยสร้างอัธยาศัยดีให้แก่ตน และยกระดับจิตใจของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิม พึงหักห้วงตัวเอง เมื่อใจคิดหันเหหาความชั่ว หรือนึกได้ว่าตนได้ทำสิ่งที่ไม่สมควรลงไปแล้วจะได้ตั้งใจไม่ทำผิดอีกต่อไป พึงเปรียบเทียบผลต่างของการทำความชั่วกับความดีว่า การทำความชั่วนั้นเหมือนคนขุดสระ ยิ่งขุดลงไปเท่าใด ก็ต่ำลงไปเท่านั้น

การทำความดีเหมือนคนก่อกำแพง ยิ่งก่อได้มากเท่าใด ก็ยิ่งสูงขึ้นเท่านั้น ต่อจากนี้พึงปฏิบัติธรรมตามนั้น ดังนี้

บุญญกิริยาวัตถุ ๓

ธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติของผู้ครองเรือน ซึ่งจัดว่าเป็น "**บุญ**" และ ช่วยสร้างเสริมใจให้สูงขึ้นตามลำดับ มี ๓ ขั้นด้วยกัน เรียกว่า "**บุญญกิริยาวัตถุ**" คือ:—

๑. **ทาน** ได้แก่การแบ่งปันสิ่งของหรือความรู้อันเป็นประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วยการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ หรือบูชาคุณ เป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เกิดความพากพูมใจแก่ผู้ให้ว่า ตนสามารถสงเคราะห์อนุเคราะห์ หรือเกื้อกูลผู้อื่นได้แล้ว มิใช่แต่จะเป็นผู้รับฝ่ายเดียว และทำให้เกิดความรักใคร่นับถือแก่ผู้รับด้วยความสำนึกใน

อุปการคุณ ทั้งสองฝ่าย คือผู้ให้และผู้รับก็จะเกิดไมตรีจิตสนิทสนมกัน ด้วยการปฏิบัติธรรมข้อนี้ พึงนึกไว้เสมอว่า ในโลกนี้ยังมีทรัพยากรพอเลี้ยงชาวโลกได้เสมอ แต่ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ความละโมบโลภมากเท่านั้นที่ทำให้มนุษย์มีใจต่ำ มุ่งกอบโกยผลประโยชน์เข้าตัวเองโดยมิได้คำนึงถึงถูกผิด จึงเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เพราะแย่งกันกิน แย่งกันอยู่ ข่มเหงเอารัดเอาเปรียบกันอนึ่ง การเสียสละความสะดวกสบายของตนให้แก่ผู้ที่สมควรได้รับ เช่น ลุกให้ที่นั่งในรถโดยสาร ให้แก่พระภิกษุสามเณร คนชรา หญิง เด็ก ก็อนุโลมเข้าในการปฏิบัติตามหลักข้อนี้ เมื่อทำได้ครั้งใด ก็จะรู้สึกสบายใจและภาคภูมิใจในการกระทำเช่นนั้น อย่างนี้เรียกว่าทำใจให้สูงขึ้นประณีตขึ้นด้วยทานคือการให้.

๒. ศีล ได้แก่การฝึกหัดกาย วาจาของตน ให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดี เป็นการสร้างอัธยาศัยที่ดีให้

แก่ตนได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งทำได้ง่าย ๆ ด้วยการฝึกตนเองโดยไม่ต้องแบ่งปันสิ่งของ หรือความรู้ให้แก่คนอื่น ศีลนี้แบ่งออกเป็นส่วนใหญ่ ๒ ส่วน คือ:-

ก. **จาริตตศีล** ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันบรรพบุรุษของตนได้ปฏิบัติกันสืบมา เช่น ธรรมเนียมแสดงความเคารพเมื่อพบปะหรือไปมาหาสู่กัน ประเพณีเนื่องด้วยการเกิด อายุ และการตาย เป็นต้น เป็นข้อที่ต้องปฏิบัติตามเพื่อรักษาวัฒนธรรมของหมู่คณะไว้ และเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน.

ข. **วาริตตศีล** ได้แก่ ศีลที่เป็นข้อห้าม ซึ่งถ้าล่วงละเมิดแล้วจะทำให้ใจต่ำทรามลง เสียหลักความประพฤติ ทำให้คนอื่นขาดความไว้วางใจ และเป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่น เฉพาะผู้ที่ครองเรือนควรยึดเป็นหลักปฏิบัติเป็นนิจ มี ๕ ข้อ

๑. พึงเว้นจากการทำร้ายร่างกายและผลาญชีวิต

มนุษย์ตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉานด้วยใจเหี้ยมโหด

๒. พึงเว้นจากการล่วงสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยลักษณะอาการของโจร

๓. พึงเว้นจากการล่วงสิทธิในคู่ครองของผู้อื่นฐานชู้สาว

๔. พึงเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดพร่อย

๕. พึงเว้นจากการดื่มสุราเมรัย ตลอดจนสิ่งเสพติดอื่น ๆ จนครองสติไม่อยู่

วาริตตศีล ๕ ข้อนี้ เรียกว่า "**เบญจศีล**" เป็นหลักปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ให้อยู่ในระเบียบที่ดี เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นหลักที่อาจผ่อนสั้นผ่อนยาว เพื่อปฏิบัติได้ตามฐานะของตน สำหรับผู้เป็นทหาร หากรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวในการปฏิบัติศีล ๕ ข้อนี้ในการรบ ก็จะทำให้เป็นอัศวิน คือ ทำการรบด้วยความสำนึกว่าตนเป็นฝ่ายถูก

จะทำการรบด้วยความเต็มใจ และมีระเบียบวินัยทหารเป็นอย่างดี เมื่อข้าศึกยอมแพ้ ก็ไม่เหี้ยมโหด และทารุณต่อชีวิตและทรัพย์สินของศัตรู เยี่ยงลักษณะผู้ร้าย ในยามสงบ ศีล ๕ ข้อนี้ก็มีความสำคัญยิ่ง คือทำให้ทหารเป็นสุภาพบุรุษ เป็นมิตรที่ดีของประชาชน และเป็นหมู่คณะที่อยู่รวมกันด้วยระเบียบวินัย เมื่อพ้นจากการเป็นทหารแล้ว ก็เป็นพลเมืองดีของชาติ อย่าหูเบา เชื่อคนที่เย้ยหยันว่า คนมีศีล ๕ เป็นทหารไม่ได้ ป้องกันชาติบ้านเมืองไม่ได้.

๓. **ภาวนา** เมื่อฝึกตนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยทานในขั้นแรก และฝึกกาย วาจา ของตนให้มีระเบียบด้วยศีล ๕ เป็นขั้นที่สองแล้ว ต่อไปถึงขั้นที่สาม คือศึกษาค้นคว้าหาความรู้ข้อธรรมนำมาวิจัยทบทวนหาเหตุผล แล้วปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตน ทำใจของตนให้มีความรู้กว้างขวาง และสูงด้วยคุณธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป รวมเรียกว่า "ภาวนา" อัน

จัดเป็นขั้นพัฒนาการทางจิตใจ ด้วยหลักธรรมต่าง ๆ เช่น

พึงศึกษาให้รู้ว่าอะไรเป็นทุจริต อะไรเป็นสุจริต แล้วละเว้นทุจริตเสีย เลือกประพฤติแต่ที่เป็นสุจริต อย่างนี้เรียกว่า ธรรมจารี คือ ผู้ประพฤติธรรม.

พึงเป็นผู้มีธรรมในใจ ฝึกใจให้ละอายต่อการทำชั่ว รู้ว่าสิ่งใดไม่เป็นธรรมก็ไม่ฝืนความรู้นั้น อย่างนี้เรียกว่า มิ หิริ คือ ความละอายใจตนเอง.

พึงเป็นผู้รู้จักเกรงกลัวในสิ่งที่ควรกลัว คือ เกรงกลัวต่อโทษทัณฑ์ที่จะได้รับเพราะความผิด ไม่ฝืนต่อความรู้สึกนั้น อย่างนี้เรียกว่า มีโอตตัปปะ คือความเกรงกลัวความผิด

พึงเป็นผู้รู้จักแกล้วกล้าในสิ่งที่ควรกล้า เช่น กล้าในการทำความดี ในการทำการงาน ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมิได้ครั่นคร้ามต่อภัยหรือความลำบากยากเข็ญ อย่างนี้เรียกว่า ผู้องอาจ.

พึงเป็นผู้สนใจในการเรียน มุ่งจะรู้สิ่งที่ยังไม่รู้ จะเข้าใจสิ่งที่รู้บ้างแล้วให้ปรุโปร่ง อย่างนี้เรียกว่า ผู้ใคร่ศึกษา.

พึงเป็นผู้หมั่นสังเกตเทียบเคียง ใช้ความคิดใคร่ครวญในสิ่งที่ตนพบเห็นหรือได้เรียนมาอย่างนี้เรียกว่า ผู้ใช้ปัญญา.

พึงเป็นผู้ปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีไมตรีจิตต่อผู้อื่นรู้จักขออภัยและให้อภัยแก่ผู้อื่น อย่างนี้เรียกว่า ผู้มีเมตตา.

พึงเป็นผู้เอาใจช่วยเขา และถ้าสามารถช่วยได้ก็ให้ความช่วยเหลือในเมื่อเขาได้ทุกข์หรือถึงความวิบัติ อย่าแส่หาความลำบากทับถมเขา อย่างนี้เรียกว่า ผู้มีกรุณา

พึงเป็นผู้พลอยยินดีด้วยเขา ในเมื่อเขาได้ดีมีความสุข หรือได้รับความเจริญ อย่าริษยาคิดตัดรอนเขา อย่างนี้เรียกว่า ผู้มีมุทิตา.

พึงทำใจเป็นกลางในสมบัติและวิบัติของคนสองฝ่ายที่แย้งกันอยู่ หากเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็จะเสียความ

ยุติธรรม อย่างนี้เรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอุเบกขา.

พึงเป็นผู้มีแก่ใจทำอุปการะแก่เขา เมื่อถึงคราว อย่างนี้เรียกว่า บุพพการี คือผู้ทำอุปการะก่อน หรือผู้เกื้อกูล.

พึงเป็นผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วแก่ตน และสำนึกในบุญคุณนั้นอยู่เสมอ อย่างนี้เรียกว่าผู้กตัญญู.

พึงเป็นผู้ตอบแทนอุปการะท่าน เมื่อถึงคราว อย่างนี้เรียกว่า ผู้กตเวที.

พึงนับถือผู้ใหญ่ในสกุล ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง ผู้บังคับบัญชา พระภิกษุสามเณร อย่างนี้เรียกว่า ผู้รู้จักเคารพ.

พึงเป็นผู้มุ่งธรรมเป็นใหญ่ไม่พึงแสวงหาลาภ, ยศ, สรรเสริญ, สุข, ด้วยอาการอันไม่ชอบธรรม อย่างนี้เรียกว่า ผู้ใคร่ธรรม.

พึงเป็นผู้เที่ยงธรรมในบุคคลผู้ควรได้รับความเสมอภาคกัน ไม่ลำเอียงเพราะรัก เพราะชัง เพราะกลัว

เพราะเขลา อย่างนี้เรียกว่า ผู้ยุติธรรม.

พึงเป็นผู้เว้นจากอบายมุข ๖ ประการ คือความเป็นนักเลงผู้หญิง ๑ ความเป็นนักเลงสุรา ๑ ความเป็นนักเลงการพนัน ๑ การเที่ยวระเริงในกลางคืน ๑ ความเกียจคร้านในการงาน ๑ อย่างนี้เรียกว่าผู้เว้นอบายมุข.

พึงเป็นผู้รู้จักสร้างฐานะ และ ความมั่งคั่งให้แก่ตนตามหลัก ๔ ประการ คือ :-

๑. มีความขยันขันแข็งในการทำงานอันเป็นของตน

๒. รู้จักรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ในที่ปลอดภัย

๓. รู้จักเลือกคบมิตรที่ดีซึ่งเป็นกำลังของกันและกันในการอาชีพ

๔. รู้จักใช้ทรัพย์สิน ที่หามาได้ในทางที่เหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก อย่างนี้เรียกว่า ผู้สร้างฐานะ

ผู้นับถือพระพุทธศาสนามั่นอยู่ใน ศีลธรรมอย่างนี้

ชื่อว่าสักการบูชาพระศาสดาด้วยการปฏิบัติ อันเป็นการบูชาอย่างยิ่ง เป็นผู้นับถือพระพุทธองค์อย่างสมควรแท้ จักถึงความเจริญสถาพรในพระบวรพระพุทธ-ศาสนา.

ขอทุกท่าน จงคนึง ถึงพรุ่งนี้
ทำแต่ดี หนีชั่ว อย่ามัวหลง
จงบังคับ จิตไว้ ให้ซื่อตรง
จึงจะคง มีสุข สิ้นทุกข์ภัย ฯ

คำตักเตือนด้วยหวังดี

พระนิพนธ์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์

ก. ทุก ๆ ท่านจงระลึกรู้ตัวไว้ว่า เรามีเครื่องมือที่ดีอยู่ด้วยกันทุกคน คือร่างกายที่มีใจครองนี้ สำหรับใช้ทำการงานที่ดี ไม่ควรเสียใจ เพราะเห็นว่าตัวไม่เสมอเขาแล้ไม่ควรดูหมิ่นผู้อื่น เพราะเห็นว่าตัวเลิศกว่าเขา.

อนึ่ง เรายังไม่ดีถึงที่สุด ยังมีกิจที่พึงทำให้ดียิ่งขึ้นอยู่, ทั้งเราอยู่คนเดียวไม่ได้ต้องอาศัยกันอยู่เป็นหมวดหมู่ ตั้งแต่หมู่น้อยเป็นลำดับขึ้นไปถึงหมู่ใหญ่, หมู่ที่เราอาศัยอยู่ก็ยังไม่ดีถึงที่สุด ยังมีกิจที่พึงทำให้ดียิ่งขึ้นอยู่, หมู่จะดีขึ้นได้ก็ด้วยคนในหมู่ต่างประพฤติดีสำหรับตัว แล้ประพฤติดีต่อกันแล้กัน.

ข. เมื่อเช่นนี้ ทุกคนจึงควรมุ่งทำกิจที่ดีที่พึงทำเพื่อดำเนินไปสู่ความเจริญงอกงาม, ถ้าเป็นเพียงแต่คุมการไว้ ไม่ดำเนินต่อไปแล้ว ก็ต้องหยุดชงัก เพราะดำเนินไม่ทันกาลเหมือนติดหล่ม, ถ้าทำชั่วอันเป็นเหตุให้เสื่อมทรามก็ยิ่งซ้ำร้าย เพราะกลับถอยหลังเหมือนดังกลับจมลึกลงในหล่มอีก.

กิจที่พึงทำนั้น แยกออกโดยย่อมี ๒ อย่าง คือ

๑. ทำกิจที่ดีให้ดำเนินต่อไปเพื่อความเจริญ ๑.
๒. คุมกิจที่ดีที่ทำไว้นั้น ไม่ให้เสื่อม ๑.

พรรณนา

๑. ทำกิจที่ดีให้ดำเนินต่อไปนั้น คือ จงตรวจตราดูว่าความชั่ว ความเสื่อม ความเกียจคร้าน ความเขลาด้วยมักง่าย แล้การอะไร ๆ อีกที่เป็นฝ่ายชั่ว ยังมีอยู่หรือไม่, ถ้าเห็นว่าส่วนใดยังมีอยู่ ก็จงพยายาม

กำจัดเสีย.

อนึ่ง ความดี ความเจริญ ความหมั่น ความฉลาดด้วยสอบสวน แล้การอะไรอื่น ๆ อีกที่เป็นฝ่ายดี ถ้ายังไม่มีไม่เกิด ก็จงพยายามทำให้มีให้เกิดขึ้น.

๒. คุมกิจที่ดีที่ทำไว้นั้น คือ ความชั่ว ความเสื่อม ความเกียจคร้าน ความเขลาด้วยความมักง่าย แล้การอะไรอื่น ๆ ที่เป็นฝ่ายชั่วที่ได้ละแล้ว จงตั้งใจคุมไว้ รักษาไว้ ระวังไว้ อย่าให้เกิดขึ้นอีก ถ้าพลาดพลั้งกลับเกิดขึ้นอีกก็จงตั้งใจละอีก อย่าทอดธุระเสีย.

ส่วนความดี ความเจริญ ความหมั่น ความฉลาดด้วยสอบสวน แล้การอะไรอื่น ๆ ที่เป็นฝ่ายดี ที่ได้ทำให้เกิดมีขึ้นแล้ว จงตั้งใจคุมไว้ รักษาไว้ ระวังไว้ อย่าให้กลับเสื่อมไป ถ้าพลาดพลั้งกลับเสื่อมไปก็จงพยายามทำให้เกิดขึ้นอีก อย่าทอดธุระปล่อยวางเสีย.

ทั้ง ๒ ประการนี้ จงทำด้วยอุบายที่ชอบ ถึงไม่

ได้คราวละมาก ๆ ก็ให้ได้คราวละน้อย ๆ เมื่อทำบ่อย ๆ เข้าก็มากขึ้นได้เองเหมือนฝนตกทีละหยาด ๆ ก็อาจทำหม้อที่เปิดฝาหงายไว้ให้เต็มได้ด้วยน้ำฝน ฉะนั้น อย่าทำตัวให้เป็นหม้อหงายเปิดฝาไว้ สำหรับความชั่ว แล้วอย่าทำตัวให้เป็นหม้อคว่ำหรือ หม้อปิดฝาสำหรับความดี.

ค. จงพยายามทำกิจเหล่านี้ สำหรับตนด้วย สำหรับหมู่ คือแนะนำผู้อื่นด้วย ก็จักเป็นบุญกุศลเสมอไป.

พระพุทธภาษิตแสดงไว้ว่า อพลสฺสํว สีฆสฺโส หิตฺวา ยาติ สุเมธโส ผู้มีปัญญาดีละผู้ประมาทไปเหมือนม้ามีกำลังเร็วละม้าไม่มีกำลังไปฉะนั้น.

ในฝ่ายบรรพชิต แม้มีลัทธิวิธีต่างกันบ้าง และแยกเป็นหลายนิกาย, ก็เป็นไปตามความเห็นของท่านที่เป็นอาจารย์ในปางก่อน แล้ออาจมีขึ้นอีกก็ได้ แต่ส่วนข้อสำคัญย่อมรวมกัน คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์

เดียวกัน, ถือศาสนา คือ คำสอนคัมภีร์เดียวกัน เพราะฉะนั้น ส่วนลัทธิวิธีควรปล่อยไปตามเรื่อง; (ในฝ่ายฆราวาสแม้จะได้รับสมมติต่าง ๆ กัน เป็นหลายชั้นหลายชาติ ก็พึงเข้าใจว่า นั่นเป็นเพียงสมมติ) อย่าดูหมิ่นกัน อย่ากำเริบล่วงเกินกัน อย่าถือให้เป็นเครื่องวิวาทบาดหมางแตกสามัคคีกัน, เพราะการแตกสามัคคีเป็นความเสื่อมเสียมากมาย ส่วนการมุ่งปฏิบัติดีชอบ ควรมุ่งหมายให้เสมอเหมือนกัน.

ฆ. เมื่อทำกิจการที่ต้องทำอันมาถึง จงทำในใจในกิจอันเป็นเบื้องต้นเสียก่อน ดังนี้

๑. จงตั้งใจให้เป็นกลาง อย่าเพ่อเชื่อก่อนพิจารณาโดยถ่องแท้.

๒. จงนึกถึงธรรม คือ ความถูกต้องตามคลองธรรม (ไม่เชื่อตามเขาว่า ไม่ใช่เชื่อตามชอบใจตัวเอง) ว่าควรเป็นอย่างไร.

๓. จงนึกว่า ถ้าท่านผู้รู้ดีรู้ชอบพึงทำ ท่านจะทำ

อย่างไร.

๔. ถ้าการนั้นเกี่ยวข้องกับผู้ใด จงลองนึกดูว่า ถ้าเราเป็นผู้นั้นจะทำอย่างไร.

๕. จงนึกถึงผู้ที่ตนทำการสำหรับเขาว่า เขาเป็นผู้โง่หรือฉลาดอย่างไรเป็นต้น.

๖. อย่าเห็นคนในปกครองเดียวกันว่า นั่นเป็นพวกเขา และนั่นเป็นพวกเรา จงเห็นว่าเป็นพวกเราทั้งหมด.

ง. อย่าลืมนึกถึงอคติทั้ง ๔ เพื่อย่ายอมตนให้อยู่ใต้อำนาจอคติทั้ง ๔ ดังนี้:-

๑. อย่าถือเอาความพอใจกัน เป็นเบื้องหน้าแล้วทำให้ผิดจากคลองธรรม.

๒. อย่าถือเอาความขัดเคืองกันเป็นเบื้องหน้าแล้วทำให้ผิดจากคลองธรรม.

๓. อย่าถือเอาความกลัวเป็นเบื้องหน้าแล้วทำให้ผิดจากคลองธรรม.

๔. อย่าถือเอาความเขลาด้วยความมักง่ายไม่สอบสวนให้ถ่องแท้ จนสุดกระแสเบื้องหน้าแล้ว ทำให้ผิดจากคลองธรรม.

จ. อย่าเชื่อตนเองว่าทำถูกหมดจนเกินไป เพราะอาจกลายเป็นทำผิดก็ได้, เพราะฉะนั้นถ้ามีผู้ควรหารือ จงประชุมหารือกันดูให้เห็นด้วยพร้อมกัน หรือโดยมากก่อน จึงทำไป การฟังความเห็นคนมากไม่ใช่แสดงว่าโง่เขลาไม่อาจทำอะไรด้วยตนเองได้ แต่กลับแสดงความรอบคอบ ไม่ผลุนผลัน สมควรแก่ความเป็นผู้ใหญ่ จึงเป็นที่นิยมของผู้มุ่งความเจริญแล้ความถูกต้อง พระสัมมาสัมพุทธะ ก็ทรงอนุญาตให้สงฆ์ประชุมหารือกันทำกิจของสงฆ์.

ฉ. อย่าลืมเชื่อว่า ความเห็นคราวแรกเป็นความถูกต้องเสมอไป พึงใคร่ครวญดูให้รอบคอบ สอบเหตุสอบผล ให้เห็นผลที่จะได้แล้ผลที่เสีย ๆ ก่อน.

ช. อย่าเห็นว่าตัวทำดีทำถูก ในเมื่อตัวยังทำชั่ว

อยู่ แล็อย่าริษยาแล็ดูหมิ่นผู้ประพฤติดี.

ซ. เมื่อเรื่องอะไรเกิดขึ้นเกี่ยวแก่หมู่ ถ้าเห็นว่าฝ่ายหนึ่งทำผิดพลาด อีกฝ่ายหนึ่งควรตักเตือนกัน ด้วยความหวังดีต่อกัน แต่ควรเลือกใช้ถ้อยคำที่เรียบร้อยสุภาพ อย่าใช้ถ้อยคำก้าวร้าว แล็ควรพูดกันตรง ๆ อย่าใช้ถ้อยคำที่เป็นเล่ห์เหลี่ยม เพราะอาจทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจผิด และอาจกลายไปเป็นเรื่องที่ใหญ่โตให้เกิดแตกร้าวกัน. ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย จงทำตัวให้เป็นผู้ที่เขาเตือนได้ อย่าทำตัวให้เป็นผู้ที่เขาเตือนไม่ได้.

ฌ. พึงเข้าใจว่า ผู้ใหญ่ทำผิดก็ตามถูกก็ตาม มีผลปรากฏมากกว่าผู้น้อยทำ ทั้งส่วนชั่วทั้งส่วนดีตามชั้นของตน.

ญ. ในฝ่ายบรรพชิต จงระลึกรู้ตัวไว้อีกว่าเราได้รับความนิยมนับถือของประชุมชน พิเศษกว่าฆราวาส ยิ่งเป็นผู้ใหญ่ ได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้ปกครองหมู่คณะ ก็ยิ่งสมควรระลึกรู้ตัวให้ยิ่งขึ้น แล้วปฏิบัติ

การให้สมควรแก่หน้าที่.

ฎ. ผู้มีโภคทรัพย์ภายนอก มัวแต่หวงไว้ไม่ใช้ เพื่อประโยชน์แก่ตนแล้แก่ผู้อื่น ตามควร ก็ทำทรัพย์ให้ไม่มีประโยชน์เหมือนก้อนดิน ในที่สุดก็จำต้องละทรัพย์นั้นไปด้วยต้องตาย ถ้าใช้ในทางที่ผิดก็ยิ่งทำให้เกิดโทษยิ่งขึ้น ไม่ใช้เสียเลยยังดีกว่า; แต่ถ้าใช้ในทางดีทางชอบ เพื่อประโยชน์แก่ตน แล้แก่คนอื่นตามสมควร ย่อมได้รับประโยชน์จากทรัพย์นั้นเต็มที่ได้ความอิ่มเอิบใจ ฉันใด, ผู้มีกายแต่ไม่ใช้ นอกจากกิจที่จำเป็น ปล่อยให้ชีวิตล่วงไปเสียเปล่า ก็ไม่ได้รับประโยชน์จากกาย มีแต่ได้รับโทษ คือความแก่เจ็บแล้ตาย เพราะกายต้องเป็นเช่นนั้น, ถ้าใช้ในทางที่ผิดก็ยิ่งซ้ำร้าย เพราะทำให้เกิดทุกข์โทษยิ่งขึ้น, แต่ถ้าใช้ในทางที่ดีที่ชอบ เพื่อประโยชน์จากกายนั้นเต็มที่ได้ความอิ่มเอิบใจก็ฉันนั้น.

ฏ. อย่าโลภจนไม่คิดถึงความชั่ว เพราะมุ่งแต่

จะได้ คนที่เกิดมาแล้วตายไปก่อน ทิ้งทรัพย์ภายนอกตลอดถึงกายไว้นั้นชื่อว่าทำตัวอย่างให้เราดู เราเล่าก็คงต้องทิ้งทรัพย์ภายนอก แล้ร่างกายไว้ ทำตัวอย่างให้คนภายหลังดูอีก คนภายหลังก็จักต้องทิ้งทรัพย์ภายนอกแล้ภายใน ทำตัวอย่างให้คนภายหลังต่อ ๆ ไปดูอีกเป็นชั้น ๆ. ความเป็นเช่นนี้ไม่ใช่ปิดบัง ปรากฏเห็นอยู่โต้ง ๆ แต่ก็อาจทำให้คนหลง จึงควรเปรียบด้วยเส้นผมบังภูเขา.

ความรู้คู่เปรียบด้วย　กำลัง　กายเฮย
สุจริตคือเกราะบัง　ศาสตร์พ้อง
ปัญญาประดุจดัง　อาวุธ
กุมสติต่างโล่ห์ป้อง　อาจแกล้วกลางสนาม

พระราชนิพนธ์ ร. ๕

ขอ ๑๐ นาที

น. อ. แย้ม ประพัฒน์ทอง

-๑-

กรุณาสละเวลาสัก ๑๐ นาที เพื่อรับฟังข้อความเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปนี้

ในปัจจุบันนี้ ได้มีคำพูดที่เป็นความจริง อันควรที่จะรับไว้ได้อยู่ประโยคหนึ่ง คือที่ว่า "ชาติบ้านเมือง ไม่ใช่ของเราผู้เดียว" คำพูดประโยคนี้เป็นความจริง เพราะที่ได้นามว่าชาติบ้านเมืองนั้นย่อมประกอบขึ้นด้วยสัญญลักษณ์ต่าง ๆ มากด้วยกันถ้าจะคัดเฉพาะบุคคล ก็ต้องหมายความรวมหมดถึงคนไทย ในประเทศไทย อันมีประมาณ ๒๐ ล้านเศษนั่นแหละ คือเจ้าของชาติไทย เจ้าของบ้านเมืองไทย ฉะนั้นที่กล่าวว่า "ชาติบ้านเมืองไม่ใช่ของเราผู้เดียว" จึงเป็นคำที่ถูก และไม่มีทางที่จะ

โต้แย้ง แต่ในถ้อยคำประโยคนั้นเอง ได้แฝงความจริงไว้อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งอาจวิจัยออกมาได้ คือว่า "เราเป็นผู้หนึ่ง ซึ่งมีส่วนเป็นเจ้าของชาติบ้านเมืองด้วย" ความจริงที่วิจัยได้นี้เป็นข้อที่ถูกต้อง และไม่มีทางโต้แย้งเช่นเดียวกัน ฉะนั้น ความเจริญ หรือ ความเสื่อมของชาติบ้านเมือง ต้องนับว่าเราเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนในความรับผิดชอบร่วมกันกับผู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นเจ้าของชาติบ้านเมืองด้วยกัน.

ชาติไทยของเรา เมืองไทยของเรา ดำรงความเป็นไทย เคียงคู่กันมากับความเป็นเอกราช ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนับเป็นร้อย ๆ ปี จนกระทั่งมาถึงยุคนี้ ความเป็นไทยของชาติ เอกราชของประเทศ ก็ยังได้เป็นมรดกตกทอด มาถึงเราผู้สืบเลือดเนื่องมาแต่บรรพบุรุษต้นตระกูลไทย ความอยู่รอดปลอดภัยของชาติบ้านเมืองได้ผ่านมาแต่ละยุคแต่ละสมัยจนถึงปัจจุบัน

ได้นี้ เป็นเพราะบรรพบุรุษของเรา ท่านมีความรักชาติเหมือนกันกับที่เรารักกันอยู่ในปัจจุบัน ท่านจึงตั้งชาติไทยไว้ให้เป็นมรดกมาถึงยุคนี้ได้ ภารกิจของบรรพบุรุษในด้านตั้งชาติ ตั้งประเทศ ท่านได้ทำเสร็จไปแล้ว ชาวไทยได้มีพื้นแผ่นดินเป็นถิ่นอยู่อาศัย ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินกันตามประสาไทยไทยภายใต้แผ่นฟ้าอันเป็นไทย ปัจจุบันนี้ก็มาถึงยุคที่จะต้องตกแต่งสร้างสรรค์ให้ก้าวหน้าไป เทียมทันกับนานาชาติและนานาประเทศในโลก.

การตกแต่งสร้างสรรค์ชาตินี้ เป็นภารกิจของชาวไทยยุคปัจจุบัน จะต้องร่วมแรง ร่วมใจกัน รับปฏิบัติหมายความว่าแรงของคนไทยทุก ๆ แรง จะต้องร่วมกันในการแต่งชาติ แต่งประเทศ ใจทุก ๆ ดวงจะต้องร่วมในความคิดนึกถึงความ เจริญของชาติของประเทศ มิใช่จะมัวคิดอยู่แต่ว่า "ชาติบ้านเมืองไม่ใช่ของเราผู้เดียว" แล้วก็เลยนึกต่อไปว่า "คนอื่นซี เขา

ก็มีส่วนเป็นเจ้าของเหมือนกัน” ความคิดท่านองนี้ไม่จัดว่าอยู่ในครรลองที่เรียกว่า “ร่วมใจ” แต่เป็นความคิดที่เข้าเค้ากับเรื่อง ที่ท่านแต่ก่อนประเทียบไว้ ได้แก่เรื่องนกกระจาบฝูง ซึ่งถูกข่ายของนายพรานคลุมครั้งแรกอาศัยความร่วมแรง ร่วมใจ บินพรึบขึ้นพร้อมกัน นำเอาข่ายไปคลุมไว้ที่ต้นไม้แล้วก็บินลอดออกทางปากข่าย รอดพ้นไป ครั้งหลังเกิดความคิดแก่งแย่งกัน ความร่วมแรงร่วมใจที่เคยมีก็ไม่มี เลยตกเป็นเหยื่อของนายพราน เรื่องที่ท่านเล่าไว้นี้ย่อมพิจารณาได้ในทางหลักเกณฑ์ของความร่วมแรงร่วมใจ โดยเฉพาะในกรณีการแต่งชาติไทย แรงทุกแรง จากมือทุกมือ ใจทุกใจ ของคนไทยทั้งชาติมาร่วมกันแล้ว ความเจริญก้าวหน้าเป็นหวังได้อย่างแน่นอน.

แต่–แรงทุกแรง จากมือทุกมือ ใจทุกใจ–จะมาร่วมกัน ณ จุดไหน ? หรือว่าจุดตั้งต้นที่จะร่วมแรงร่วมใจกันนั้น คือจุดไหน ? คำตอบของปัญหานี้ สั้น

ที่สุดเพียงคำเดียว คือ "ระเบียบ"

ระเบียบ คือ แนวที่จะบังคับให้ราบเรียบเป็นจุดตั้งต้นของการสร้างสรรค์ตกแต่งทุกอย่าง และการจัดทุกประเภท ทั้งในส่วนคดีโลก ทั้งในส่วนคดีธรรม.

ในทางพระพุทธศาสนา ระเบียบก็คือศีล หรือวินัย ถือเป็นขั้นต้นสำหรับการปฏิบัติตามคำสอน ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ตรง ๆ ก็มีว่า "ศีลเป็นขั้นต้นของความดีความงามทั้งหลาย" หมายความว่าความดีความงามทั้งหลาย ตั้งต้นที่ระเบียบ ผู้ต้องการความดีความงาม จะต้องปฏิบัติตนตามระเบียบเป็นขั้นแรก.

ในทางโลก ระเบียบโดยความหมายที่กว้าง ๆ คลุมถึงกฎหมาย กฎข้อบังคับและระเบียบการ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเอ่ยถึงก่อนในทุกกรณีที่มีการสร้างและการจัด

ขอสรุปความว่า ภารกิจในปัจจุบันของคนไทยนั้นคือการสร้างสรรค์ชาติประเทศ ถ้าได้ร่วมแรงร่วมใจ

กัน ปฏิบัติตามระเบียบ ซึ่งเป็นจุดตั้งต้นในการสร้าง และการจัดแล้ว ภารกิจจะดำเนินไปโดยราบรื่นทีเดียว.

อันระเบียบเรียบร้อย เป็นปฐม
นำสู่ความเจริญอุดม เด่นหล้า
เป็นฐานแห่งสังคม ทั่วโลก
ไทยรัฐจักก้าวหน้า หากสร้างระเบียบสรรค์.

เฮโรอีนแรงฤทธิ์ ยาเสพติดพิษเหลือหลาย
ชายหญิงอย่างมงาย เสพติดง่ายหายยากจริง
เฮโรอีนนี้ อันตราย
เสพติดพิษเหลือหลาย ใคร่ย้ำ
หญิงชายอย่างมงาย หลงเสพ
ติดง่ายหายยากล้ำ อย่ารู้ลืมหลง ฯ

แม่ศรี

" แม่ศรีเอย แม่ศรีเรือน
น้องเป็นทั้งเพื่อน และเมียที่รักบูชา
ยามผัวกลับจากงาน คืนสู่บ้านเคหา
เหย้าเรือนงามตา เหนื่อยมาหายคลายอาวรณ์

แม่ศรีเอย แม่ศรีนวล
น้องดีครบถ้วน สิ่งควรผู้หญิงสังวร
ปรนนิบัติผัวดี โดยไม่มีแง่งอน
เรื่องกินหลับนอน ไม่เคยเดือดร้อนอันใด

แม่ศรีเอย แม่ศรีใจ
สินทรัพย์นับได้ เก็บออมเผื่อไว้ดียิ่ง
ยามเมื่อยากอับจน ทนร่วมอยู่แอบอิง
ไม่เคยทอดทิ้ง กอดคอร่วมทุกข์กันไป

สมเป็นยอดหญิง มิ่งมิตรเมียดี
เทอดทูนเป็นศรี แห่งกัลยาณีได้
ร้อยชู้หรือจะสู้ เมียรักร่วมใจ
แม่ศรีทรามวัย พี่รักจิตใจเธอจริงฯ"

ใครหนอ ช่างปรีชาสามารถประมวลสรรพคุณ-งามความดี และศักดิ์ศรีแห่งลูกผู้หญิง ให้สัมฤทธิ์ลงด้วยถ้อยคำอันเพริดพริ้งเพียง ๒ พยางค์ว่า "แม่ศรี".

การเชิญวิญญาณแม่ศรีเข้าทรงหญิงสาวของคนไทย ได้พัฒนาการมาเป็นเพลง "แม่ศรี" ซึ่งได้ยินทางวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยแทบทุกสถานี เสมือนเป็นคำเชิญหญิงทุกคนให้ทำตัวเป็นแม่ศรี ดังกล่าวแล้วนั้น เพราะ:-

แม้ผู้หญิงทุกคน ธรรมชาติกำหนดมาให้เป็นสะใภ้ของสกุล และเป็นภริยาของสามีก็จริง แต่ก็มิใช่ว่าจะเป็นสะใภ้–เป็นภริยาได้หมดทุกคน และใน

จำนวนผู้ที่ได้เป็นสะใภ้ - เป็นภริยา ก็ยังมีจำนวนน้อยที่มีเกียรติได้เป็น "ศรีสะใภ้ - ศรีภริยา" อย่างแท้จริง จึงน่าจะศึกษาหาความรู้ว่า กุลสตรีผู้มีแบบฉบับเป็นที่นิยมสรรเสริญของคนทั่วไปนั้น เขามีดีอย่างไร จึงได้รับเกียรติอันสูงส่งเช่นนั้น อย่างน้อยความรู้เช่นนี้ ก็จะช่วยให้พิจารณาตัดสินได้ถูกต้องว่ากุลสตรีผู้ใดควรแก่การได้รับยกย่องว่าเป็นศรีสะใภ้-ศรีภริยา และหากความรู้นี้ทำให้ใจเกิดศรัทธาเลื่อมใสพร้อมที่จะปฏิบัติให้ใกล้ความเป็นศรีสะใภ้ - ศรีภริยาได้เพียงใด ก็ยิ่งเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเองและวงศ์-สกุลมากขึ้นเพียงนั้น ในอินเดียสมัยโบราณดูเหมือนเขาแบ่งผู้หญิงไว้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ กุลสตรีประเภทหนึ่ง และนครโสเภณีอีกประเภทหนึ่ง กุลสตรีเท่านั้นที่มีโอกาสเป็นศรีสะใภ้ - ศรีภริยาได้ เพราะมีสามีเป็นหลักฐาน ส่วนหญิงนครโสเภณี ไม่มีโอกาสได้ศักดิ์ศรีนี้เลย เพราะเธอเป็นสมบัติของหมู่

ชายไม่เลือกหน้า การจัดแบ่งประเภทหญิงเช่นนี้ มีหลักฐานจากหนังสือหิโตปเทศ ซึ่งแสดงลักษณะของความละอายที่ดีและไม่ดีไว้ว่า

"กุลสตรี ไม่ละอาย ก็เสื่อมศรี
โสเภณี ละอาย ก็เสื่อมทรัพย์"

ด้วยเหตุนี้ จึงนำกุลสตรีไปเปรียบเทียบกับหญิงงามเมืองไม่ได้ ไม่ว่าในกาลไหน ๆ เพราะระบบของความประพฤติแตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม สำหรับผู้ชาย เขาก็ปลูกความทะนงในศักดิ์ศรีของลูกผู้ชายในเรื่องนี้ไว้ดังนี้ :-

"ทนนิ่งเสียดีกว่าพูดอสัตย์ ทนกลัดกลุ้มเสียดีกว่าหาสู่ภริยาเขา ตายเสียดีกว่าพอใจฟังคำส่อเสียด เป็นยาจกดีกว่าอาศัยทรัพย์เขาบริโภค"

"ผู้ใดเห็นภริยาของผู้อื่นเสมอด้วยมารดาตน เห็นทรัพย์สินของผู้อื่นเสมอด้วยก้อนดิน และเห็นสัตว์ทั้งหลายเสมอด้วยตน ผู้นั้นคือบัณฑิต..."

เป็นอันว่าเขาได้ให้คติไว้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่ก็เป็นคำคมควรคิดเท่านั้น ไม่มีหลักอะไรพอจะยึดปฏิบัติให้เป็นศรีสะใภ้–ศรีภริยา และ เขยแก้ว–เขยขวัญ ได้แน่นอน เราจึงต้องค้นคว้าหาความรู้อันเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อให้เข้าถึงศักดิ์ศรีอันพึงปรารถนานั้นต่อไป.

ในสมัยปัจจุบัน ดูเหมือนผู้ที่มีความรู้โดยทั่ว ๆ ไป มักจะเลือกคู่ครองโดยอาศัยหลักเกณฑ์ ๓ ประการ คือ:–

๑. รูปสมบัติ คือ มีรูปร่างทรวดทรงสวยงาม.

๒. ทรัพย์สมบัติ คือ มีทรัพย์.

๓. คุณสมบัติ คือ มีความดีทั้งวิชาความรู้ ความประพฤติ และความสามารถ.

คุณสมบัติทั้งสามอย่างนี้ มีอยู่ครบถ้วนในหญิงชายผู้ใด ท่านว่าผู้นั้นมีค่าเลิศ หากไม่ครบ ก็ลดหลั่นลงมาตามลำดับ แต่ก็ต้องแล้วแต่ใจรักอีก

ด้วย เพราะถึงจะดีอย่างไร หากใจไม่รักแล้ว จะข่มเขาโคขืนให้กินหญ้า ก็เป็นวิธีการที่ล้าสมัยแล้วอย่างไรก็ดี หลักเกณฑ์เลือกคู่สามข้อนี้ นับว่าใช้ได้สำหรับคนทั่ว ๆ ไป ถึงอย่างนั้น ผู้รู้ก็ยังคัดค้านได้ว่า รูปสมบัตินั้นไม่สำคัญนัก เพราะมีสุภาษิตโลกนิติกล่าวไว้ว่า

"ผลเดื่อเมื่อสุกไซร้ มีพรรณ
ภายนอกแดงดูฉัน ชาดบ้าย
ภายในย่อมแมลงวัน หนอนบ่อน
ดั่งทุรชนชาติร้าย นอกนั้นดูงาม.
ขนุนสุกสล้างแห่ง สาขา
ภายนอกเห็นหนามหนา หนั่นแท้
ภายในย่อมรสา เอมโอช
สาธุชนนั้นแล้ เลิศด้วยดวงใจ"

ท่านสุนทรภู่ ได้นำคติข้อนี้มาประพันธ์ไว้เป็นคำกลอนว่า

"ขนุนหนังหนามหนาไม่น่ากิน
แต่รสกลิ่นภายในชอบใจคน
อันรูปชั่วใจดีเจ้าพี่เอ๋ย
ไม่เลือกเลยสุดแท้แต่กุศล
ที่รูปดีใจชั่วตัวซุกซน
ไม่เป็นผลคบยากลำบากใจ..."

สำหรับ "ทรัพย์สมบัติ" นั้น ก็เป็นข้อที่น่าคิด เพราะมีคติจากหิโตปเทศสอนไว้ว่า

"ความประพฤติซึ่งไม่ต้องเกาะใคร (คือพึ่งตนเอง) ย่อมให้ผลแก่ชีวิต ถ้าผู้พึ่งคนอื่นจำต้องอาศัยเกาะเขาจึงจะสืบชีพไปได้แล้ว คนไหนในสองคนนี้จะเป็นคนตาย"

"มานี่! ไป! นั่งลง! ลุกขึ้น! พูด! นิ่ง! คำเหล่านี้เป็นของท่านผู้มีทรัพย์ บัญชาเอากับผู้ชาตาอับหวังผลบ่ายหน้าเข้าไปหาด้วยความปรารถนาทรัพย์".

คำเตือนอย่างนี้ชี้ให้เห็นความจริงอีกด้านหนึ่ง ซึ่ง

ผู้ปรารถนาทรัพย์ด้วยหวังพึ่งผู้อื่นควรนำมาคิด และจะเห็นความแตกต่างระหว่างความดีกับทรัพย์ ดังนี้:–

"วิสัยธีรชน แม้จะไร้ทรัพย์ ก็อาจถึงฐานะอันสูงส่งด้วยเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ได้ ผู้ตระหนี่ที่มีใจต่ำแม้มีทรัพย์ก็ตกสู่สภาพแห่งความเยี่ยหยัน สุนัขแม้สวมสร้อยคอทองคำ แต่จะให้สง่าเทียมราชสีห์อันอุดมด้วยนานาคุณลักษณะโดยสภาพ ด้วยท่าไหน?"

"สูเจ้ามีทรัพย์จงเย่อหยิ่ง ถ้าเจ้าสิ้นทรัพย์จะซบเซาหรือไม่ อันภาวะขึ้น ๆ ลง ๆ ของมนุษย์เหมือนลูกคลีที่เดาะเล่น..."

จึงเป็นอันว่า ทรัพย์สมบัติ ก็ไม่ใช่หลักสำคัญที่สุดในการตัดสิน คุณสมบัติเท่านั้นเป็นหลักสำคัญที่สุด เป็นยอดของสมบัติทั้งสองอย่างนั้น.

ในเรื่องการเลือกคู่ครอง พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงเนื้อคู่ไว้ ๔ เหล่า โดยอาศัยศีลธรรมเป็นหลักดังนี้:–

๑. ชายผีร่วมกับหญิงผี.

๒. ชายผีร่วมกับหญิงเทวดา.

๓. ชายเทวดาร่วมกับหญิงผี.

๔. ชายเทวดาร่วมกับหญิงเทวดา.

และมีคำที่ทรงอธิบายไว้ดังนี้ :–

๑. ชายหญิงทั้งสองฝ่ายเป็นคนทุศีล ตระหนี่ ปากร้าย ผัวเมียคู่นี้ชื่อว่าผีทั้งคู่อยู่ร่วมกัน.

๒. สามีเป็นคนทุศีล ตระหนี่ ปากร้าย ฝ่ายภรรยาเป็นคนมีศีล รู้เหตุผล ปราศจากตระหนี่ ภรรยานั้นเป็นเทวดา อยู่ร่วมกับสามีผี.

๓. สามีเป็นคนมีศีล รู้เหตุผล ปราศจากตระหนี่ ฝ่ายภรรยาเป็นคนทุศีล ตระหนี่ ปากร้าย ภรรยานั้นเป็นผีอยู่ร่วมกับสามีเทวดา.

๔. ทั้งสองฝ่ายมีศรัทธา รู้หลักคำสอน ระวังตัว เลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ผัวเมียคู่นั้นพูดกันแต่คำอันไพเราะ ประสบประโยชน์เป็นอันมาก ได้รับแต่ความสำราญ บรรดาศัตรูของผัวเมียทั้งคู่ผู้เสมอกัน

โดยศีล ย่อมต้องโทมนัส เขาทั้งคู่มีศีลและจริยาวัตรทัดเทียมกัน ครั้นประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ยังใคร่กามอยู่ ย่อมพากันไปบันเทิงเริงรื่นอยู่ในเทวโลก.

ท่านผู้กำลังเลือกคู่ครอง ลองพิจารณาตนเองเปรียบเทียบดูว่า ตนเองจัดเข้าอยู่ในประเภทไหน แม้ผู้ที่มีคู่ครองแล้วจะลองเทียบดูบ้างก็ได้.

สำหรับกุลสตรีผู้จะไปเป็นสะใภ้ในสกุลของสามีนั้น ก็มีโอวาทที่ธนัญชัยเศรษฐีได้สอนนางวิสาขาธิดาของตน ก่อนหน้าส่งตัวไปยังสกุลของสามี รวม ๑๐ ข้อ ดังนี้:-

๑. ไฟในอย่านำออก

๒. ไฟนอกอย่านำเข้า

๓. ควรให้แก่ผู้ที่ให้

๔. อย่าให้แก่ผู้ที่ไม่ให้

๕. เขาให้หรือไม่ให้ ก็จงให้

๖. จงนั่งให้เป็นสุข

๗. จงกินให้เป็นสุข

๘. จงนอนให้เป็นสุข

๙. พึงนมัสการเทวดา

๑๐. พึงบูชาไฟ.

ซึ่งมีคำอธิบายดังนี้ :-

๑. อย่านำความเสื่อมเสียภายในบ้านไปเผยนอกบ้าน.

๒. อย่านำคำนินทานอกบ้านมาแฉในบ้าน.

๓. ใครยืมของแล้วรู้จักใช้ จึงควรให้ยืม

๔. ใครหยิบยืมสิ่งของแล้วไม่ส่งคืน ก็ไม่ควรให้ยืมอีก.

๕. สำหรับญาติฝ่ายเมีย หรือฝ่ายผัวก็ตาม ที่ยากจนมาขอพึ่ง เขาจะมีอะไรให้แทนคุณหรือไม่ก็ตาม ควรช่วยเหลือ.

๖. เมื่อพ่อผัว แม่ผัว หรือสามี ยืนทำงานอยู่ สะใภ้ต้องไม่นั่งเฉย เมื่อเขาหยุดพัก เราจึงพักด้วย.

๗. ไม่บริโภคก่อนพ่อผัว แม่ผัว หรือสามี หาให้

เขารับประทานก่อน เสร็จแล้วจึงบริโภคต่อภายหลัง.

๘. ตื่นก่อน นอนทีหลัง จัดแจงปรนนิบัติให้เขาหลับนอนก่อนแล้วจึงนอน.

๙. ให้เคารพพ่อผัว แม่ผัว หรือสามี เหมือนเคารพเทวดา.

๑๐. ให้ยำเกรงพ่อผัว แม่ผัว หรือสามี เหมือนกองไฟ หรืองูพิษ.

แม้พระพุทธเจ้า ก็เคยทรงประทานโอวาทแก่ธิดาของอุคคหคฤหบดี ผู้เป็นหลานของเมณฑกเศรษฐีในคราวที่อุคคหคฤหบดีทูลอาราธนา ให้พระองค์ทรงประทานโอวาทแก่ธิดา ก่อนที่จะส่งไปสู่สกุลของสามี พระองค์ได้ทรงประทานโอวาทว่าดังนี้

"ดูก่อนกุมารีทั้งหลาย เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า 'มารดาบิดาผู้มุ่งสิ่งประสงค์จำนง ประคับประคองปองอนุเคราะห์เอ็นดู ยกนางให้แก่ชายใด ผู้เป็นสามีสำหรับชายนั้น เธอต้อง:-

๑. ตื่นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกอกถูกใจ ใช้ถ้อยคำที่น่ารัก.

๒. ชนเหล่าใดเป็นที่เคารพของสามี เช่นมารดาบิดา หรือสมณพราหมณ์ เธอต้องสักการะ เคารพนับถือบูชาชนเหล่านั้น และต้องต้อนรับท่านเหล่านั้นผู้มาถึง ด้วยที่นั่งและน้ำ.

๓. การงานใด เป็นงานในบ้านของสามี เช่นการทอผ้าขนสัตว์ ผ้าด้าย เธอต้องขยันไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยความเข้าใจอันเป็นอุบายในการงานเหล่านั้น สามารถทำเองได้ สามารถที่จะจัดสั่งให้คนอื่นทำงานเหล่านั้นได้.

๔. อันโตชน คนภายในบ้านของสามี เช่น บ่าวคนใช้ หรือลูกจ้าง เธอจักต้องรู้ว่า อะไรที่เขาทำแล้วหรือยังไม่ได้ทำ จักต้องรู้อาการหนักและเบาแห่งคนเหล่านั้นที่เป็นไข้ และจักต้องแจกจ่ายอาหารให้ตามส่วนที่เขาควรจะได้.

๕. สิ่งใดที่สามีหามาได้ เป็นทรัพย์สินก็ดี ข้าวเปลือกก็ดี เงินทองก็ดี เธอจักต้องคุ้มครองป้องกันทรัพย์สินเหล่านั้น ทั้งต้องไม่เป็นนักเลงการพะนัน ไม่ฉกลัก ไม่เป็นนักดื่ม ไม่ล้างผลาญทรัพย์.

ดูก่อนกุมารีทั้งหลาย หญิงผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ข้อเหล่านี้แล เบื้องหน้าแต่แตกกายทำลายขันธ์ ย่อมไปบังเกิดในคณะแห่งทวยเทพชั้นมนาปายิกา"

สำหรับเรื่อง "ศรีภรรยา" นั้น พระพุทธเจ้าเคยทรงแสดงพระธรรมเทศนาสอนนางสุชาดา สะใภ้ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งมีเรื่องเล่าไว้ว่า

"ครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์เสด็จไปฉันในนิเวศน์ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ทรงได้ยินเสียงเอะอะดังผิดปกติ จึงตรัสถามว่า 'ดูก่อนคฤหบดี เพราะเหตุไรในบ้านของท่านจึงขึ้นเสียงเอะอะ เหมือนชาวประมงแย่งปลากัน' ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีตอบว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สะใภ้ของข้าพระองค์ชื่อสุชาดา ถือตัว

ว่า มาจากสกุลที่มั่งคั่ง เธอไม่ยอมเชื่อฟังคำแม่ผัว พ่อผัว และสามี เธอไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา แม้องค์พระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธองค์จึงรับสั่งให้หาตัวนางสุชาดามาเฝ้า แล้วตรัสพระธรรมเทศนาว่า "ดูก่อนสุชาดา ภรรยาของบุรุษมีอยู่ ๗ จำพวกด้วยกัน คือ:–

๑. ภรรยาเสมอด้วยเพชฌฆาต

๒. ภรรยาเสมอด้วยโจร

๓. ภรรยาเสมอด้วยนาย

๔. ภรรยาเสมอด้วยมารดา

๕. ภรรยาเสมอด้วยน้องสาว

๖. ภรรยาเสมอด้วยเพื่อนรัก

๗. ภรรยาเสมอด้วยทาสี.

ภรรยาของบุรุษมี ๗ จำพวกนี้แล เธอเป็นจำพวกไหนของภรรยาเหล่านั้น?"

นางสุชาดากราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ข้าพระองค์ยังไม่ทราบเนื้อความที่พระองค์ตรัสโดยย่อนี้ได้โดยพิสดาร จะเป็นการดีแก่ข้าพระองค์อย่างยิ่ง หากพระองค์ได้โปรดอธิบายเนื้อความที่ตรัสไว้โดยย่อให้ข้าพระองค์ได้ทราบโดยพิสดาร".

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายต่อไปว่า

"๑. หญิงใด มีจิตประทุษร้าย ไม่อนุเคราะห์ประโยชน์ กำหนัดรักในชายอื่นแล้วดูหมิ่นสามีตน ขวนขวายแต่จะฆ่าผัวซึ่งช่วยตัวมาด้วยทรัพย์ ภรรยาเช่นนี้ ชื่อว่า ภรรยาเสมอด้วยเพชฌฆาต.

๒. สามีทำมาค้าขาย หรือประกอบกสิกรรม ได้ทรัพย์มา ภรรยาตั้งหน้าแต่จะยักยอกทรัพย์นั้นเสีย แม้จะมีอยู่น้อย ภรรยาชนิดนี้เรียกว่า ภรรยาเสมอด้วยโจร.

๓. ภรรยาที่ไม่เอาใจใส่การงาน เกียจคร้าน กินเติบ มักกล่าวคำหยาบ ข่มขี่สามีผู้ขยันตัวเป็นเกลียวอยู่ ภรรยาเห็นปานนี้เรียกว่า ภรรยาเสมอด้วยนาย.

๔. ภรรยาใด เป็นผู้อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์ คุ้มครองสามีเหมือนมารดาคุ้มครองบุตร รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ทุกเมื่อ ภรรยาเช่นนี้ เรียกว่า ภรรยาเสมอด้วยมารดา.

๕. ภรรยาใด เป็นเหมือนพี่น้อง เคารพสามีตน เป็นคนละอายบาป ภรรยาเช่นนี้ เรียกว่า ภรรยาเสมอด้วยน้องสาว.

๖. ภรรยาใด ที่เห็นสามีแล้วชื่นชมยินดี เหมือนเพื่อนผู้จากไปเพิ่งกลับมาถึง เป็นหญิงมีสกุล มีศีล มีวัตรในสามี ภรรยาเช่นนี้ เรียกว่า ภรรยาเสมอด้วยเพื่อนรัก.

๗. ภรรยาที่สามีดุด่าว่าคุกคามเฆี่ยนตีก็ไม่พิโรธ ยอมอดโทษ ไม่โกรธตอบ อยู่ใต้อำนาจสามี ภรรยาเช่นนี้เรียกว่า ภรรยาเสมอด้วยทาสี.

ดูก่อนสุชาดา ภรรยาของบุรุษมี ๗ จำพวกเหล่านี้แล เธอต้องการจะเป็นพวกไหน ?"

นางสุชาดากราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นภรรยาเสมอด้วยทาสีเถิด พระเจ้าข้า"

เรื่อง "ผัว ๆ เมีย ๆ" ทำนองนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในที่อื่นอีก เช่นทรงแสดงแก่สิงคาลมาณพในสิงคาลกสูตร แห่งทีฆนิกาย ปาฏิกวัคค์ จัดภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง อันสามีพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ:—

๑. ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่ประพฤตินอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้
๕. ให้เครื่องแต่งตัว.

ภรรยา เมื่อได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ คือ:—

๑. จัดการงานดี
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงสามีดี

๓. ไม่ประพฤตินอกใจสามี
๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
๕. ขยัน ไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง.

มีคำกลอนแต่งเทียบไว้ว่า

"อันภรรยาดีมีห้าท่านว่าไว้
หนึ่งเข้าใจจัดงานการเคหา
สองสงเคราะห์เพื่อนผัวตัวไปมา
สามเสน่หาสามีไม่นอกใจ
สี่รักษาทรัพย์ไว้ไม่ให้ขาด
ห้าหมั่นกวาดบ้านเรือนไม่เชือนไถล
สมบัติห้าถ้ามีสตรีใด
เธอทำได้นับว่าเลิศประเสริฐเอย"

ในมหามงคลชาดก พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงความสวัสดีของภรรยาไว้ว่า

"ภรรยาของชายใด มีวัยปูนเดียวกัน รู้จักปรองดองเอาใจผัว ใคร่ต่อสุจริตธรรม มีลูก (ไม่เป็นหมัน) มีตระกูล มีศีล มีระเบียบในการปรนนิบัติผัว ท่าน

ยกย่องภรรยาของชายนั้นว่า เป็นหญิงที่มีความสวัสดี ในหมู่หญิงที่เป็นภรรยาด้วยกัน"

คุณสมบัติของ "ศรีสะใภ้ – ศรีภริยา" ตามที่กล่าวมานี้ รวบรวมได้จากหลักคำสอนในพระพุทธ-ศาสนาทั้งสิ้น เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า แม้พระ-พุทธองค์ทรงพ้นจากโลกียวิสัยแล้ว ก็ยังทรงมีพระ-มหากรุณาเกื้อกูลแก่ผู้ที่ยังข้องอยู่ในโลกียวิสัย ให้ได้รับความสุขด้วยธรรมของพระองค์ ซึ่งแนะแนวทางแห่งชีวิตของการครองเรือนไว้อย่างครบถ้วน การครองเรือนนั้นเต็มไปด้วยทุกข์ยากนานาประการ ดังนั้น ผู้ประสงค์ที่จะผ่อนเบาทุกข์ร้อนให้น้อยลง จึงควรศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผลของพระ-พุทธเจ้า ดังนำมากล่าวไว้ข้างต้นนั้น เพราะ

"โรคาพาธ โศก ความเดือดร้อน เครื่องจองจำและทุกขเวทนา เหล่านี้เป็นผลเกิดจากพฤกษชาติ คือการล่วงละเมิดกฎด้วยตนเองของมนุษย์".

ความรักลูก

น. ต. สละ มีลักษณะ

ความรักลูก เป็นธรรมดาซึ่งมีอยู่ทั่วไปในสัตว-โลก โดยเฉพาะในหมู่มนุษย์มีความรักลูกเป็นพิเศษกว่าสัตว์เหล่าอื่น เพราะธรรมชาติแต่งเรือนร่างและจิตใจของมนุษย์ ให้วิจิตรด้วยคุณสมบัติเป็นพิเศษ เพราะฉะนั้น ทุนที่จะส่งเสริมให้มนุษย์รักลูกจึงสูงกว่าสัตว์เหล่าอื่น ส่วนเด็กที่เกิดใหม่นั้นเล่า ก็พกเอาความน่ารัก น่าเอ็นดู ติดตัวมามิใช่น้อย ปากนิดจมูกหน่อย ฝ่าเท้าเท่าฝาหอย ร้องแว้ ๆ ไร้เดียงสา แต่ละอย่าง ๆ ล้วนเป็นสัญญลักษณ์แห่งความอ่อนน่าทนุถนอมทั้งสิ้น ฝ่ายผู้เป็นพ่อเป็นแม่ยังแถมถือสิทธิผสมเข้าไปอีก คือเติม "ของเรา" ลงไปในตัวลูกนั้นด้วย ก็ยิ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้รักลูกวิเศษขึ้นไปอีก สิทธิอันเป็นของ

เพิ่มเติมนี้ เป็นแรงส่งสำคัญ ไม่เลือกว่าอะไร ถ้าได้เติม 'ของเรา' ลงไปแล้ว ความสำคัญเป็นพิเศษย่อมเกิดขึ้นทันที เพราะฉะนั้น ความรักลูกจึงสามารถบันดาลให้คนเรา ได้ความรู้สึกนึกคิดใหม่ ๆ แปลก ๆ อันไม่เคยมีมาก่อน สิ่งใหม่และแปลก เหล่านี้เป็นโอชะหนุนจิตให้พองให้ปลื้ม และดลบันดาลจิตของผู้ที่เป็นพ่อ เป็นแม่ให้เปลี่ยนสภาพกลับตรงข้ามกับที่เป็นอยู่เดิมก็ได้ บางคนเมื่อยังไม่มีลูก ชอบสนุกสนานทุกกาลเวลา เตร็ดเตร่ไปตามความพอใจ ครั้นมีลูกแล้ว ก็เลิกสนุกสนานในที่อื่น ๆ กลับมารื่นเริงกับลูก บางคนเมื่อยังไม่มีลูกชอบอยู่เฉย ๆ ไม่ใฝ่ใจต่อการงานทำบ้างไม่ทำบ้างตามอารมณ์ ครั้นมีลูกแล้ว กลายเป็นคนขยันขันแข็ง ทำงานตัวเป็นเกลียว บางคนประพฤติเกกมะเหรก เป็นนักเลงสารพัดอย่าง ครั้นมีลูกแล้ว กลับเลิกลาไปดังนี้เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะโอชะแห่งความรักลูก เตือนให้ได้สำนึกว่า "ขึ้น

ประพฤติอย่างนั้น ๆ ต่อไปภายหน้า ลูกเต้าจะลำบาก" ความรักลูกจึงนับว่าเป็นมนต์ขลังประสิทธิ์ผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ให้รู้จัก "รับผิดชอบ" ชัดเจนขึ้น ทั้งเป็นอุปการคุณในทางอนุสติ คือย้อนระลึกถึงความหลังโดยเปรียบเทียบว่าเรารักลูกอย่างใด พ่อแม่ของเราก็คงรักตัวเราอย่างนั้น และเป็นทางให้เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ผู้อยู่ในภาวะหัวอกอันเดียวกันได้ดียิ่งขึ้น.

อานุภาพแห่งความรักลูก ผูกมัดจิตใจของผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ หรือเป็นมนต์ขลังเป่าผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ให้เร่งขวนขวายในกิจการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นกว่าปกติของตนนั้น หาเป็นการแปลกประหลาดอันใดไม่ เพราะธรรมดาควรเป็นเช่นนั้น หรือระเบียบของธรรมดาให้เป็นเช่นนั้น แต่คนที่ไม่เยื่อใยในลูกนั้นซิ นับว่าเป็นคนแปลกประหลาดมาก ระเบียบธรรมดาควบคุมไปไม่ถึงคนประเภทนั้น มีข้อยกเว้นให้เราเห็นอยู่เสมอบ่อยครั้งที่เห็นคนปฏิเสธลูกของตัวแท้ ๆ ว่า "เด็กผู้

นี้ไม่ใช่ลูกของฉัน" หรือถ้าปฏิเสธไม่ได้เพราะต้องอุ้มท้อง แต่ก็ไม่ยอมเลี้ยง ทอดทิ้งไว้ตามกองขยะและโรงพยาบาลก็มีมาก ที่กำจัดเสียตั้งแต่ยังไม่คลอดก็มีมิใช่น้อย คนที่ระเบียบธรรมดาควบคุมไปไม่ถึง หรือเหลือมือกฎหมาย กลายเป็นคนแปลกพวกแปลกหมู่ออกไปในทางทรามเช่นนี้ นับได้ว่าไม่ใช่ปกติชน คนประเภทนี้ผูกปัญหาให้แก่สังคม เพราะฉะนั้นปกติชนจึงจำต้องพิจารณาหาทางช่วยเหลือเด็กผู้อยู่ในสภาพถูกทอดทิ้ง และหาทางแก้ไขที่จะไม่ให้เรื่องแปลกพวกเช่นนี้เกิดขึ้นอีก สังคมแต่ก่อนประณามเด็กไม่มีพ่อว่าเลวทราม ไม่ยอมรับนับถือ มาบัดนี้ก็พ้นสมัยแล้ว ด้วยสังคมยอมตกลงกันว่า ไม่ใช่ความผิดของเด็ก เป็นความผิดของผู้ใหญ่ แม้ในฝ่ายปกครองก็ได้แก้ไขด้วยวิธีตรากฎหมาย ห้ามมิให้กระทำและกำหนดโทษานุโทษไว้ด้วย ถึงอย่างนั้น ปัญหาสังคมในเรื่องเช่นนี้ก็ยังไม่หมดไป.

ส่วนในทางธรรม ท่านก็มีหลักสำหรับป้องกันและแก้เรื่องนี้เหมือนกัน แต่การแก้นั้นดำเนินวิธีการเป็นส่วนบุคคล คือแก้เป็นรายตัว และจะแก้ได้เฉพาะผู้ที่สมัครแก้เท่านั้น ถ้าผู้ใดประสงค์จะแก้ปัญหา "การมีลูกก่อนต้องการ" จงรักษาศีลข้อที่ ๓ คือการงดเว้นจากความประพฤติผิดในกามเถิด ถ้าเห็นว่าศีลข้อนี้รักษายาก ก็ขอได้โปรดใช้วิธีเปรียบเทียบ คือการรักษาศีล ก็เหมือนทหารรักษาระเบียบข้อบังคับ เมื่อล่วงละเมิดก็มีความผิดและติดตะราง การที่ทหารไม่ล่วงละเมิดระเบียบข้อบังคับ เพราะเห็นเป็นความไม่ดีแล้วละเว้นเอง หรือเพราะกลัวติดตะรางจึงละเว้น ก็เป็นอันใช้ได้ทั้งนั้น แปลกกันอยู่ตรงประณีตกับไม่ประณีตเท่านั้น คือเห็นเป็นความไม่ดีละเว้นเอง จิตใจอย่างนั้นประณีต ส่วนกลัวติดตะรางจึงละเว้นนั้น จิตใจอย่างนั้นไม่ประณีต เพราะต้องถูกบังคับ คนเราไม่ล่วงศีล จะเป็นเพราะเห็นเป็นความผิดเห็นเป็นบาป

หรือเพราะกลัวตกนรกก็ตามที การไม่ล่วงศีลเป็นดีทั้งนั้น สิ้นท่าอยู่แต่ผู้ไม่รู้จักกลัวอะไร ผิดก็ไม่กลัวบาปก็ไม่กลัว ตะรางก็ไม่กลัว นรกก็ไม่กลัว ผู้เช่นนี้ย่อมแก้ไม่ไหว หากมีความกลัวอยู่บ้าง เป็นแต่ต้านทานอารมณ์ยั่วเย้าไม่ได้ จึงเกิดการผิดพลาดขึ้น อย่างนี้พอมีทางจะพูดกันได้ บรรดาอารมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีประจำโลก ทั้งน่าชอบและน่าชัง จะเลือกเอาเฉพาะแต่ที่ชอบอย่างเดียวไม่ได้ เพราะเหตุนี้ ท่านจึงสอนให้บำเพ็ญธรรมเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่งเป็นคู่กับศีล การบำเพ็ญธรรมนั้นก็คือการเพาะธรรม ให้เกิดขึ้นในใจนั้นเอง ในกรณีนี้ ท่านสอนให้เพาะสติ ได้แก่การสำรวมระวังใจ คืออย่าเป็นคนใจเบา ลักษณะของคนใจเบานั้น ถูกอารมณ์ต่าง ๆ ฉุดดึงไปได้โดยง่ายหรือตกเป็นทาสของอารมณ์เสมอ ๆ พบที่ตรงกับใจชอบก็ยินดีลุ่มหลงละเลิงเปิดเปิงไป ครั้นพบที่ขัดกับความชอบใจ ก็ยินร้ายขุ่นข้องหมองหม่นก่นโศกไปไม่

เป็นตัวของตัว การที่คนเรามีใจไปตามอำนาจของสิ่งที่ได้พบเห็น โดยไม่ยับยั้งนั้นหาใช่เป็นเพราะอิทธิพลของอารมณ์ คือสิ่งที่ได้พบเห็นนั้นไม่ ที่แท้แล้วเป็นเพราะอิทธิพล ของความยินดี ความยินร้ายที่แฝงอยู่กับใจ ปลุกปั่นให้เป็นเช่นนั้น ใจหรืออารมณ์ไม่ใช่ตัวการ ความยินดียินร้ายเท่านั้นเป็นตัวการที่ทำให้เป็นคนใจเบา เพราะฉะนั้น ความเป็นคนใจเบาผลุน-ผลันไปตามความยินดียินร้าย ภัยจึงมาถึงตัวได้ง่ายการเพาะสติให้เกิดขึ้น ช่วยป้องกันไม่ให้ผลุนผลันทำให้จังหวะของความยินดียินร้ายช้าลง เปิดโอกาสให้ปัญญาอันเป็นสมบัติประเสริฐในตัวเรา ได้ช่องวินิจฉัยบ้าง.

สติ คือการสำรวมระวังในที่นี้ ได้แก่วิธีทำประมวล เช่น การเห็นอะไร ก็ไม่เห็นแต่อย่างเดียวเห็นอย่างหนึ่งแล้ว ก็ประมวลสิ่งตรงข้ามเข้ามาด้วยเช่นเห็นภาพที่สวยสดงดงาม ก็ประมวลความไม่งด

งามเข้ามาด้วย วิธีประมวลนี้ เป็นวิธีการอย่างเดียวกับวิธีจับผู้ร้ายของตำรวจ คือให้ตั้งข้อสงสัยไว้เสมอ โดยไม่ยอมเชื่อว่าผู้นั้น จะเป็นคนดีหรือเป็นคนร้ายแต่ส่วนเดียว จะยอมให้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใดต่อเมื่อได้ผ่านการพิสูจน์แล้ว เพราะฉะนั้น การตั้งสติโดยวิธีประมวล คือการกำหนดหลาย ๆ ทาง เป็นวิธียับยั้งอย่างดี เป็นโอกาสการทบทวน การสงวนท่าที และการรู้จักคอย อาการเหล่านี้เป็นเรื่องของคนใจคอหนักแน่น ไม่ใจเร็วด่วนได้ เป็นรากฐานที่จะให้ศีลข้อกาเมสุมิจฉาจาร ดำรงอยู่โดยมั่นคง และประกันให้ไม่ต้องประสพกับ "การมีลูกก่อนการต้องการ" ทั้งไม่เป็นภัยเป็นอันตรายแก่ใคร ๆ อีกด้วย.

คนที่ไม่มีความเยื่อใยในลูก ไม่ยอมรับผิดชอบในผลที่ตนได้กระทำขึ้น เป็นเหมือนคนไม่มีจิตใจ แม้แต่เพียงจะคิดว่า ผู้ที่ตนสร้างขึ้นมานั้น กำลังรอคอยการประคบประหงม การทนุบำรุงรักษา และการช่วย

เหลือก็หามิได้เลย นับว่าขาดมนุษยธรรมสำคัญทีเดียว.

อันความรักลูกนั้น ถึงจะเป็นอุปการคุณหนุนให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ก็จริงอยู่ แต่ต้องระวังมิให้มากเกินไป เพราะเกินประมาณแล้ว จะเป็นผลร้ายแก่ลูกและแก่ตนเองได้ ด้วยทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งในด้านวัตถุและด้านนามธรรม ย่อมมีขอบเขตและขีดจำกัดความพอดี และความสมควรอยู่ในตัว พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า "มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร" เพราะบำเพ็ญพรหมวิหาร ๔ ประการ คือ

๑. เมตตา ความรักบุตร

๒. กรุณา ความสงสารบุตร

๓. มุทิตา ความพลอยยินดีกับบุตร

๔. อุเบกขา ความวางเฉย หรือความเป็นกลางในบุตร

พระพุทธเจ้า ตรัสพรหมวิหาร ๔ ประการนี้ เท่ากับตรัสบอกหลักแห่งความรักลูกที่สมบูรณ์แบบ เพราะ

พ่อแม่มักจะใช้แต่เมตตา กรุณา และมุทิตา มักขาดอุเบกขา คือเฉยไม่เป็น หรือเป็นกลางไม่เป็น ก็ชักจะจู้จี้เอาอย่างใจ ชักให้เอนเอียง รักลูกไม่เสมอกัน เป็นทางให้เสียแบบเสียแผน เพราะรักษายุติธรรมไว้ไม่ได้ ที่ไหนไม่มียุติธรรมที่นั่นก็เดือดร้อน แม้ภายในครอบครัวก็ต้องการยุติธรรม อุเบกขาจึงเป็นมาตราแห่งความพอดีและความสมควร อุเบกขานั้นหลักสำคัญอยู่ที่มัธยัสถ์ ในเมื่อต้องปฏิบัติตามหน้าที่ ไม่นำเมตตาและกรุณา มาเป็นเครื่องกีดขวางทำให้หน้าที่นั้นเสียไป การที่จะต้องดำเนินตามหน้าที่ เพื่อความสวัสดีแก่ลูกนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธพงษ์ ทรงนิพนธ์ไว้เป็นข้อที่ควรจำดังนี้

ลูกเล็กรักอย่างเลี้ยง แมวหมา
ลูกเขื่องอย่างสกุณา ช่างร้อง
ลูกรุ่นอย่างม้าผวา ไวว่อง
ลูกใหญ่อย่างช้างต้อง สติตั้งระวังสงวน.

พระนิพนธ์นี้ บอกชนิดของความรักและหน้าที่ซึ่งจะต้องปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนครบถ้วนแล้ว แต่ใคร่จะเสนอวิธีการของชาวฮินดู ซึ่งปฏิบัติต่อลูก เพื่อประดับสติปัญญาอีกแบบหนึ่ง คือชาวฮินดู กำหนดวิธีการไว้ดังนี้

ลูกมีอายุตั้งแต่ ๑–๕ ปี เลี้ยงอย่างพระราชา
ลูกมีอายุตั้งแต่ ๖–๑๕ ปี เลี้ยงอย่างข้า
ลูกมีอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป เลี้ยงอย่างเพื่อน.

หน้าที่ซึ่งจะต้องปฏิบัติต่อลูก ทั้งสองแบบตามที่กล่าวมานี้ ถึงจะไม่เหมือนกันก็จริง แต่หวังผลเป็นอย่างเดียวกัน เพราะฉะนั้นโปรดพิจารณาดูเถิด แบบไหนท่านเห็นว่ามีประโยชน์เหมาะสม โปรดถือเอาแบบนั้น ขอกระซิบในที่สุดนี้ว่า พ่อแม่ต้องหนักในอุเบกขาทั้งสองแบบ มิฉะนั้นระบบการเลี้ยงลูกก็จะล้มเหลว เพราะทนต่อความรบกวนของเมตตา และกรุณาไม่ไหว.

เก่าและใหม่

ร.อ.ธำรง อัครพัฒน์

รวบรวม

ลักษณะภรรยาที่ดี ๒๐ อย่าง คือ:-

๑. ไม่นอกใจสามี

๒. จงรักสามีทั้งยามสุขและยามทุกข์

๓. เมื่อสามีทำดีและทำถูกก็คล้อยตาม และให้กำลังใจ เมื่อสามีทำผิดทำเสีย รู้จักเหนี่ยวรั้งสามี

๔. ฉลาดในการงานทั้งปวง

๕. สามียิ่งรัก เธอก็ยิ่งเกรง ทำดียิ่งขึ้น ไม่ประมาททะนงตนว่าสามีรัก

๖. เมื่อสามีตามใจและไว้ใจแล้ว ก็ไม่ลืมตัว

๗. เอาใจใส่ดูแลคนภายในบ้าน ทั้งญาติของตน และญาติของสามี

๘. ไม่แสดงอาการดูหมิ่นเหยียดหยามญาติทั้งสองฝ่าย

๙. ไม่ประพฤติตนไปในทางอบายมุข มีดื่มสุรา เล่นการพนันเป็นต้น

๑๐. ไม่เอาอำนาจบารมีของสามี ไปใช้ผิดที่และข่มขู่ชาวบ้าน

๑๑. แม้ว่าฐานะของสามีจะต่ำก็พอใจ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยจิตใจอันซื่อสัตย์ และประพฤติตนให้เป็นดุจยอดปรารถนาแห่งหัวใจของคนยาก

๑๒. ไม่แพร่งพรายเรื่องภายในครอบครัว

๑๓. ไม่แส่หาเรื่องนอกบ้านเข้ามา ทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้นภายในครอบครัว

๑๔. ไม่แข็งกระด้างดื้อดันหัวรั้น คอยแต่จะเอาชนะสามี

๑๕. ไม่เห็นแก่นอนมากนัก

๑๖. รู้จักรักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนและสามี

๑๗. รู้จักค่าของทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้ ไม่ทำเยี่ยง "แร้งคาบมา กาคาบหนี"

๑๘. ไม่ใช้สามีดุจทาส

๑๙. ไม่เกรี้ยวกราดข่มสามี

๒๐. ไม่ดุร้ายเหี้ยมโหดต่อคนที่ต่ำกว่าตน.

(ของใหม่)

ลักษณะสามีวิบัติ ๒๐ อย่าง คือ:-

๑. ไม่สันโดษในภรรยาตน

๒. มัวเมาในการพนัน

๓. มัวเมาในการดื่มสุรา

๔. มักเที่ยวค่ำคืน

๕. มักละลาบละล้วงสิทธิของผู้อื่น

๖. มักทำตนเป็นอันธพาล และหากินในทางทุจริต

๗. หยาบคายกับภรรยา

๘. มักตบตีและด่าว่าประจานภรรยา ให้ชาวบ้านได้เห็นและได้ยิน

๙. มักนำความไม่ดีของภรรยา ไปเล่าให้เพื่อนฝูงฟัง

๑๐. มักสรรเสริญหญิงอื่นต่อหน้าภรรยาตน

๑๑. เมื่อโกรธขึ้นมา มักทำลายสิ่งของเครื่องใช้เสมอ

๑๒. มักเอาใจใส่หญิงอื่นมากกว่าภรรยาตน

๑๓. พอใจจะกินอาหารนอกบ้านเป็นอาจิณ

๑๔. ขี้หึงจัดและมักมีใจอกุศลมองภรรยาตนในแง่ร้ายเป็นนิตย์

๑๕. มักนำเรื่องยุ่งยากเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว

๑๖. เห็นแต่ความสุขส่วนตัว ปล่อยครอบครัวให้ลำบาก

๑๗. มักมีเรื่องลับ ๆ ซับซ้อนนอกบ้านเสมอ

๑๘. สุรุ่ยสุร่าย มีหนี้สินรุงรัง ไม่คิดตั้งตัวเป็นผู้

นำครอบครัวที่ดี

๑๙. ชอบข่มเหงน้ำใจคนภายในครอบครัว และคนที่อยู่ใกล้เคียงเรียงห้อง

๒๐. จู้จี้จุกจิก เลี้ยงยากและเอาใจยากทั้งตระหนี่เหนียวแน่นจนน่าชัง.

(ของใหม่)

คนที่เก็บความลับไม่อยู่มี ๙ จำพวก คือ:–

๑. คนราคจริต	(ราคจริโต)
๒. คนโทสจริต	(โทสจริโต)
๓. คนโมหจริต	(โมหจริโต)
๔. คนขลาด	(ภีรุโก)
๕. คนชอบของกำนัล	(อามิสครุ)
๖. ผู้หญิง	(อิตฺถี)
๗. นักเลงสุรา	(โสณฺฑี)
๘. บัณเฑาะก์	(ปณฺฑโก)
๙. เด็ก	(ทารโก)

(คำของพระเจ้ามิลินท์)

ลักษณะคนเลว ๓ คือ :-

๑. ไม่มีใครเชื้อเชิญก็เข้าไปเอง

๒. ไม่มีใครถามก็พูดพล่าม

๓. สรรเสริญตัวเอง.

(วุยาการศตกะ ข้อ ๔๓)

ลักษณะคนโง่ ๓ คือ :-

๑. ไม่มีทรัพย์ แต่กลับแส่หากาม

๒. อ่อนแอ แต่ชอบทะเลาะ

๓. รู้น้อย แต่ชอบโต้เถียง.

(วุยาการศตกะ ข้อ ๕๒)

ลักษณะคนตกต่ำ ๓ คือ :-

๑. ไม่มีทรัพย์ แต่กลับกินของแพง

๒. ไม่มีแรง แต่ทำแข็งสู้

๓. ไม่มีความรู้ แต่เจรจาอวดฉลาด.

(ทุกาทิมิสฺสกถา)

ธรรมดาพาไป

โดย

น. ท. สละ มีลักษณะ

อจฺเจนฺติ กาลา ตรยนฺติ รตฺติโย
วโยคุณา อนุปุพฺพํ ชหนฺติ. *

กาลเวลาล่วงไป ราตรีผ่านไป ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป.

ความล่วงไปแห่งวันคืน เป็นความหมุนเวียนของโลก ซึ่งหมุนเวียนไปตามปกติ และหมุนเวียนอยู่อย่างนี้ เป็นเวลาช้านานนักหนาแล้ว ถ้าความหมุนเวียนของโลก ไม่เนื่องกับตัวเรา จะหมุนไปอย่างไร เราก็พอจะชั่งเถิดได้ แต่การณ์หาเป็นเช่นนั้นไม่ ในขณะที่โลกหมุมเวียนไปโดยรอบตัวเอง

---

* สคาถวรรค สังยุตตนิกาย

อายุของคนเราก็ล่วงไปหมดไป พร้อม ๆ กับความหมุนเวียนของโลก แต่ถ้าอายุของเราหมดไปล่วงไปโดยสักว่าหมดไปล่วงไป ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ก็ไม่น่าจะร้อนใจอีกเหมือนกัน เพราะว่าอายุมากหรือน้อยก็เท่านั้น แต่ความจริงมีอยู่ว่า ความล่วงไปของอายุนั้น ร่างกายย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย คือแก่ขึ้นทุกวัน ๆ จากเด็กเล็กเป็นเด็กใหญ่ จากเด็กใหญ่เป็นหนุ่มเป็นสาว ตอนนี้ก็น่ายินดีหน่อย จากหนุ่มสาวเป็นกลางคน ตอนนี้ชักไม่ค่อยดีแล้ว จากกลางคนเป็นคนแก่ชรา นับว่าไม่มีใครอยากได้ เพราะรู้กันทั่วว่าไม่ดี เช่น อย่างที่พูดกันว่า "คนหนุ่มคนสาวตายคน เหมือนคนตายครัว คนแก่ตายพันเหมือนมดคันตายตัว" หมายความว่าคนหนุ่มสาวตายโอดครวญกันนัก ถ้าคนแก่ตายไม่มีใครค่อยโอดครวญกันเท่าไร นี้แปลว่าไม่ชอบแก่ จะชอบหรือไม่ชอบ ก็เป็นกฎธรรมดา ซึ่งทุกคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ กฎธรรมดาข้อนี้ จึงเป็นหลักสูตร ที่ควร

จะเรียนรู้แต่เยาว์ เพราะความรู้ที่ตรงกับข้อเท็จจริงนั้น เป็นความฉลาด เป็นมูลฐานที่จะหลบจากความเสื่อมต่าง ๆ อันเกิดขึ้นเพราะรู้ไม่เท่าไม่ทัน.

เด็ก ๆ มักจะอยากโตเร็ว อยากเป็นผู้ใหญ่เร็ว ๆ ที่อยากเช่นนี้ เพราะสาเหตุเกิดขึ้นจากความคิดขัดต่าง ๆ เช่นเห็นผู้ใหญ่เขาเที่ยวได้ตามสบาย เล่นได้ตามสบาย กินได้ตามสบาย สนุกสนานได้ตามสบาย ผิดกับตนเอง ที่ถูกห้ามไปเสียทุกอย่าง จะแสดงความปรารถนาอะไรออกไป ก็มักถูกสกัดกั้น ด้วยถ้อยคำอย่างเดียวว่า "ยังเด็กอยู่" เป็นความอึดอัด เลยคิดเห็นไปว่า ความเป็นเด็กของตนนั่นเอง เป็นเครื่องกีดขวาง ส่วนเด็กที่ฉลาดเจรจาพาทีหน่อย ก็ต้องว่า "เด็กก็มีหัวใจ" ถึงอย่างนั้นก็ถูกสกัดว่า "ถึงมีก็หัวใจเด็ก ๆ" ออกทางโน้นก็ถูกกั้น ออกทางนี้ก็ถูกสกัด เป็นการหนุนให้อยากมากขึ้น โดยหารู้ไม่ว่าเที่ยว เล่น กิน และสนุกสนานนั้นไม่ใช่อาศัย

อายุอย่างเดียว ต้องอาศัยสิ่งอื่น ๆ เป็นปัจจัยประกอบอีกมากมาย ความเข้าใจผิดความสำคัญผิดเหล่านี้ เป็นทางให้เกิดความน้อยใจ ความคับใจ ครั้นแล้วก็กลายเป็นปมขึ้นในใจ ถ้าใครมากระทบปมนั้นเข้า ถึงจะเป็นบิดามารดา ก็พาลรีพาลขวางโกรธแล้วก็ขมวดเป็นปมต่อไปอีก ยิ่งขมวดไว้มากครั้ง ปมนั้นก็ยิ่งโตมากขึ้น บางคน ปมโตเต็มบ้าน เมื่อปมโตถึงขนาดนั้น ก็ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องถูกกระทบทุกวัน บางทีก็ทุกเวลาเหมือนเอาของใหญ่ไปวางไว้กลางบ้าน ก็ยากที่ใคร ๆ จะหลีกพ้น และของใหญ่ก็มีธรรมดาอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือมีกำลังดึงดูดมาก เหมือนดวงอาทิตย์มีกำลังดึงดูดโลก เพราะฉะนั้นไม่ว่าเรื่องอะไรต่ออะไร ใช่เรื่องของตัวหรือไม่ก็ตาม ดึงดูดเอามาหมด ในที่สุดบ้านที่เคยอยู่มาแต่อ้อนแต่ออกซึ่งแต่ก่อนเคยกว้างขวาง อยู่เย็นเป็นสุข ก็กลับเป็นคับแคบเดือดร้อน ใบหน้าบิดามารดา ซึ่งแต่ก่อนเห็น

แล้วชื่นใจ ก็กลายเป็นแสนจะเบื่อ แสนจะโทมนัส จำต้องออกจากบ้านไปพร้อมกับคำว่า "ชาตินี้ขอลาทีชาติหน้ามีพบกันใหม่" สาเหตุสำคัญก็คือ ถูกขัดใจเท่านั้น เพราะฉะนั้นการเรียนรู้กฎธรรมดาแต่เยาว์ก็จะเป็นเครื่องช่วยทางใจ มิให้โตไวไปกว่าธรรมดา ยอมให้ธรรมดาพาไปหรือดำเนินไปตามธรรมดา ก็ย่อมจะไม่มีใครขัดใจ ไม่มีใครสกัดกั้น มีแต่ผู้สนับ-สนุน เป็นความแช่มชื่นของตนเอง.

คำว่า "วโยคุณา" ในพระพุทธภาษิตข้างต้นแปลว่าชั้นแห่งวัย ได้แก่ปูนหรือรุ่นของคนนั่นเอง การกำหนดชั้น กำหนดปูนหรือรุ่นของคนนั้น เป็นทางให้เห็นความต่างได้ง่ายขึ้น เช่นเด็กรุ่นเล็กรุ่นใหญ่รุ่นหนุ่ม รุ่นสาว ปูนสาว แต่ละชั้นละรุ่น ส่วนต่างกันนั้นเห็นได้สะดวก เรียนรู้ได้ง่าย ท่านกำหนดวัยของคนไว้ ๓ ชั้น คือ

๑. ปฐมวัย อายุตั้งแต่ ๑–๒๕ ปี

๒. มัชฌิมวัย อายุตั้งแต่ ๒๖–๕๐ ปี

๓. ปัจฉิมวัย อายุตั้งแต่ ๕๑–๗๕ ปี

วัยทั้ง ๓ นี้ ท่านถือเกณฑ์วัยละ ๒๕ ปี เป็นเวลาที่ทำประโยชน์ให้แก่ตนและคนอื่น หากละเลยไม่ก่อประโยชน์อะไร ภายในวัยทั้ง ๓ นี้แล้ว ถึงจะมีอายุยืดยาวต่อไปก็เรียกว่าเข้าปูนชรา เป็นอันหมดหวังทุกทาง ไม่ว่าทางโลกทางธรรม.

อีกปริยายหนึ่ง ท่านกำหนดอายุชั้นละ ๑๐ ปี* โดยถือเอาลักษณะที่เด่นที่สุดในชั้นนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ตั้งชื่อ

๑. มันททสกะ ๑๐ ปีแห่งความอ่อน คืออายุตั้งแต่ ๑–๑๐ ปี เป็นระยะที่อยู่ในสภาพอ่อนแอทุกอย่าง.

๒. ขิฑฑาทสกะ ๑๐ ปีแห่งการเล่น คือ ๑๑–๒๐ ปี เป็นเวลาที่สนุกสนานเฮฮาคึกคนอง.

๓. วัณณทสกะ ๑๐ ปีแห่งผิวพรรณ คือ ๒๑–

* วิสุทธิมรรค ภาค ๑

๓๐ ปี เป็นเวลาที่ผิวพรรณสมบูรณ์ถึงขนาด

๔. พลทสกะ ๑๐ ปีแห่งพลกำลัง คือ ๓๑–๔๐ ปี เป็นเวลาร่างกายแข็งแรงเต็มที่

๕. ปัญญาทสกะ ๑๐ ปีแห่งปัญญา คือ ๔๑–๕๐ปี เป็นเวลาที่ปัญญาเจริญเต็มอัตรา ถึงคนมีปัญญาอ่อนมาแต่ต้นก็จะดีขึ้นในตอนนี้

๖. หานิยทสกะ ๑๐ ปีแห่งความเสื่อม คือ ๕๐–๖๐ ปี เป็นเวลาที่เสื่อม คือความสนุกเฮฮา ความสมบูรณ์ ของผิวพรรณกำลังกายกำลังปัญญา ลดน้อยลง ซึ่งเจ้าตัวจะรู้สึกเองว่าผิดกว่าแต่ก่อน

๗. ปัพภารทสกะ ๑๐ ปีแห่งความค้อมลง คือ ๖๑–๗๐ ปี เป็นระยะที่ร่างกายคลายจากความผึ่งผาย มักจะค่อนไปข้างหน้า เสียบุคคลิกทั้งในเวลาเดินและนั่ง

๘. วังกทสกะ ๑๐ ปีแห่งความห่อม คือ ๗๑–๘๐ ปี เป็นระยะที่ร่างกายคดโค้งลงมากยิ่งขึ้น เหมือน

คันไถของชาวนา

๙. โมมูหทสกะ ๑๐ ปีแห่งความหลงใหลคือ ๘๑–๙๐ ปี เป็นระยะที่จิตใจเสื่อมโทรม ความจำเลอะเลือน

๑๐. สยนทสกะ ๑๐ ปีแห่งการนอน คือ ๙๐–๑๐๐ ปี เป็นเวลาที่ร่างกายและจิตใจเสื่อมถึงขนาด อย่าว่าแต่เดินเหินเลย แม้นั่งก็ไม่ใคร่จะไหวเสียแล้ว จึงต้องนอนเสียเป็นส่วนมาก

เกณฑ์อายุชั้นละ ๑๐ ปีตามที่ว่ามานี้ ว่าโดยที่เป็นไปตามส่วนข้างมากอาจมีผู้แข็งแรงเข้มข้นหรืออ่อนแอกว่าเกณฑ์กำหนดก็ได้ ชื่อของเกณฑ์อายุแต่ละชั้นค่อนข้างจำยาก ท่านผู้รู้ของไทยเรา อาศัยเกณฑ์อายุนี้เป็นหลัก เรียงชื่อเสียใหม่ ซึ่งมีเนื้อความคล้ายกันดังนี้

๑๐ ปี อาบน้ำบ่หนาว

๒๐ ปี แนบสาวบ่เบื่อ

๓๐ ปี ตื่นเมื่อก่อนไก่

๔๐ ปี ไขว่หน้าผากคะนึง

๕๐ ปี ไปบ่หิ่งมาทอดหุ่ย

๖๐ ปี เป่าปี่ขลุ่ยบ่ดัง

๗๐ ปี เนื้อหนังเบิ่นลูกรวก

๘๐ ปี หนักหนวกมาหู

๙๐ ปี ลูกหลานดูนั่งให้

๑๐๐ ปี ไข้ก็ตายบ่ไข้ก็ตาย

ชั้นแห่งวัยตามนัยที่กล่าวมานี้ ซึ่งมีความกระจ่างอยู่พอสมควรแล้ว จึงไม่อธิบายซ้ำอีก แต่ขอย้ำว่าโปรดพิจารณาดูสภาพของอายุ แต่ละชั้น ๆ ก็พอจะกำหนดได้ว่า ชั้นหนึ่ง ๆ มีความหมายอย่างไร ถ้าไม่ตายเสียในระหว่าง ชีวิตก็ย่อมผ่านไปทีละชั้น ๆ โดยไม่หยุดยั้ง มีความรวดเร็วหรือล่าช้าก็เท่ากับวันคืนที่ล่วงไป จะอยากหรือไม่อยาก ต้องการหรือไม่ต้องการ ก็ย่อมจะมาถึงกันหมด ตามกฎของธรรมดา

ควรตกลงใจว่าเรื่องของอายุไม่ต้องรีบ ปล่อยให้ธรรมดาพาไปดีกว่า เมื่ออายุถึงเกณฑ์ถึงชั้นปรากฏ-การณ์นั้น ๆ ก็จะมีเองเป็นเอง โดยไม่ต้องสงสัย.

เรื่องของอายุ เป็นเครื่องกำหนดเวลาของชีวิต ซึ่งไม่มีทางแก้ไขดัดแปลง หรือแม้แต่ขอทุเลาพักผ่อนก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น สิ่งที่ต้องสนใจเป็นพิเศษ คือ ชีวิต คำว่าชีวิตแปลกันง่าย ๆ ก็แปลว่า ความเป็นคู่กันกับความตาย ชีวิตดำเนินไปตามกฎแห่งกรรม คือความดีหรือความชั่ว ทางพระศาสนาเรียกว่ากุศล–อกุศล บุญ-กรรม ซึ่งรวมอยู่ในคำว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ในชั้นนี้ขอชี้แจงง่าย ๆ ว่า "ทุกคนต้องจัดระบบชีวิตของตนเอง" ไม่มีใครจัดแทนกันได้ การจัดก็คือการทำกิจเพื่อช่วยให้ชีวิตของตนดำรงอยู่ในความสวัสดิ์ สิ่งนี้ค่อนข้างจะเป็นการพ้นวิสัยที่เยาวชนจะคิดขึ้นเองได้ เพราะฉะนั้นจึงสมควรฟังคนที่เขาเกิดก่อน และกำหนดจดจำพิจารณาดูว่าท่านเหล่านั้น ท่าน

จัดชีวิตของท่านอย่างไร ท่านมีระเบียบแบบแผนดำเนินชีวิตของท่านอย่างไร ใคร่ครวญไตร่ตรองดูควรจะถือเอาเป็นแบบอย่างได้หรือไม่ ซึ่งจะหาได้ทางตำราอันมีอยู่แล้วมากมาย หรือฟังคำแนะนำจากผู้ใหญ่ที่มีความหวังดี แล้วดำเนินการงานของตนเองให้เหมาะสมกับอายุ ตอนไหนควรทำอะไร เพื่อมิให้ทำกิจผิดคราว เป็นการหยิบเอาประโยชน์ตามคราวที่มาถึง ดังท่านกล่าวในสุภาษิตโลกนิติว่า

"ปางน้อยเรียนเร่งรู้ วิชา
ครั้นใหญ่หาสินมา สู่เหย้า
เมื่อกลางแก่ศรัทธา ทำแต่ บุญนา
ครั้นแก่แรงออกเว้า ห่อนได้เป็นการ"

อีกอย่างหนึ่งท่านแนะนำไว้ ในประถม ก. กา อ่านเทียบแม่ กง ความว่า "ดูรากุมาร แสวงหาอาจารย์ เล่าเรียนวิชา ให้ลุปรุโปร่ง ทางการศึกษาสำหรับวิชา กุมารทั้งสอง ครั้นวัยใหญ่กล้า จึงให้

แสวงหา ทรัพย์สินเงินทอง ทำนาทำไร่ ใจตริกนึกปอง ให้มีเงินทอง สิ่งของบริวาร ทรัพย์นี้มิใกล้ ใครปัญญาไว หาได้บ่นาน แว่นแคว้นแดนดิน มีสิ้นทุกสถาน ผู้ใดใจคร้าน บ่พานพบนา ข้อนี้ควรจำ เร่งให้กระทำ เหมือนคำว่ามา จะเป็นที่พึ่ง ดังหนึ่งปรารถนา ผู้มีปัญญา จงจำใส่ใจ."

ประมวลคำแนะนำได้ว่า ปฐมวัยเรียนวิชา มัชฌิมวัยหาทรัพย์ ปัจฉิมวัยแสวงบุญ ตามคำแนะนำนี้ระบุการกิจหลัก คือสิ่งที่ทำเป็นหน้าเป็นตา เอาจริงเอาจัง แต่มิได้หมายความว่าอย่างอื่นไม่ต้องทำ เช่นปฐมวัยสิ่งที่ต้องทำเป็นจริงเป็นจังก็คือเรียน ส่วนการช่วยเหลือผู้ปกครองหาทรัพย์ก็ดี การแสวงหาบุญก็ดี ก็ต้องทำบ้าง คือเป็นส่วนประกอบ ครั้นล่วงเข้ามัชฌิมวัยแล้ว จะมัวเรียน ไม่หาทรัพย์ ก็ไม่ชอบมาพากล ที่ถูกที่ควรก็ต้องหาทรัพย์เป็นส่วนใหญ่ เรียนวิชาเพิ่มเติมบ้าง แสวงหาบุญบ้าง ครั้งล่วงเข้าปัจฉิมวัย จะ

มุ่งเอาแต่ทรัพย์อย่างเดียว เป็นไม่เหมาะแน่ ต้องหนักไปทางบุญ หาทรัพย์แต่พอควร เรียนวิชาธรรมเพิ่มเติม.

การไม่ทำกิจตามคราวที่ควรจะทำ ปล่อยให้คราวผ่านไป ก็กลายเป็นโง่ ในที่สุดก็เป็นเหยื่อของคนฉลาด ด้วยเหตุนี้ ทางพระศาสนาท่านจึงสอนไว้ว่า

อุฏฺฐานกาลมฺหิ อนุฏฺฐหาโน
ยุวา พลี อาลสิยํ อุเปโต
สํสนฺนสงฺกปฺปมโน กุสีโต,
ปญฺญาย มคฺคํ อลโส น วินฺทติ.[๑]

คนหนุ่มแน่นมีกำลัง ไม่หมั่นในเวลาที่ควรหมั่น เข้าถึงความเป็นคนอืดอาด ไม่รู้จักคิดอ่าน เกียจคร้านชักช้า ย่อมไม่พบทางของปัญญา.

การไม่ทำตามคราวที่ควรทำ มีผลร้ายดังว่ามานี้

---

๑. ธรรมบท ขุททนิกาย

เพราะฉะนั้นผู้ที่อยู่ในเยาว์วัย เป็นคราวเป็นโอกาส แล้วควรจะทำด้วยความเร่งรีบ เพื่อให้ทันกับอายุที่ผ่านพ้นไป โดยภาวนาพระพุทธภาษิตบทหนึ่งในใจเสมอเป็นนิตย์ว่า

"กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺติ
วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่"

ผู้ประสงค์จะมิให้ใครขัดใจ พึงจัดทำกิจให้เหมาะกับวัย สมกับอายุของตน เรียกว่าเป็นคนดำเนินไปตามกฎของธรรมดา ก็จะมีแต่คนโมทนาสาธุโดยทั่วไป ปมทั้งหลายก็จะไม่เกิดขึ้นในใจ เมื่อไม่มีปม ก็ไม่มีเครื่องสะเทือนใจ บ้านก็เป็นที่ร่มเย็นเป็นสุข บิดามารดา พี่น้อง ก็ย่อมเป็นที่อบอุ่น การจัดชีวิตให้เหมาะสมกับกาลเวลา ย่อมอำนวยสุขประโยชน์ฉะนี้แล.

๑. ทสกนิบาต อังคุตตรนิกาย

ของเก่าท่านว่าอย่างนี้

ร.อ. ธำรง อัครพัฒน์

รวบรวม

หลักของสามีที่จะต้องปฏิบัติต่อภรรยา ๕ ประการ คือ :-

๑. ไม่ดูหมิ่นภรรยาทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง

๓. ไม่ละเมิดน้ำใจภรรยา

๔. ให้เครื่องแต่งตัวเขา

๕. มอบความเป็นใหญ่ในบ้านเรือนให้เขา (สิงคาลกสูตร).

หลักของภรรยาที่จะต้องปฏิบัติต่อสามี ๕ ประการ คือ :-

๑. จัดการงานภายในบ้านเรือนดี

๒. สงเคราะห์ อนุเคราะห์ คนข้างเคียงของสามี ไม่ใจแคบ

๓. ไม่ประพฤตินอกใจ

๔. รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาไว้ ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย

๕. ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานทั้งปวง (สิงคาลกสูตร).

เหตุที่สามีจะเบื่อภรรยา มีอยู่ ๘ ประการ คือ :-

๑. ภรรยาปากแข็งไม่มีคารวะยำเกรงสามี

๒. ภรรยาขาดมรรยาทอ่อนโยน

๓. ภรรยาขี้หึงจัด

๔. ภรรยาใจแคบ

๕. ภรรยามีรสมือไม่ดี คือไม่รู้จักปรุงอาหาร

๖. ภรรยากินเติบ

๗. ภรรยาสุรุ่ยสุร่าย

๘. ภรรยาขี้โรค

๙. ภรรยาน้ำใจสกปรก (ปกิณณกะ).

เหตุที่ภรรยาจะคิดหย่าสามี มีอยู่ ๘ ประการ คือ:-

๑. สามีเข็ญใจ

๒. สามีขี้โรค

๓. สามีแก่

๔. สามีขี้เมา

๕. สามีโฉดเขลา

๖. สามีเพิกเฉยต่อหน้าที่

๗. สามีไม่ทำมาหากิน

๘. สามีหาทรัพย์ไม่ได้เลย (ฎีกามหาสมัยสูตร และสังขปัตตชาดก).

เหตุที่สตรีจะนอกใจสามี ๙ อย่าง คือ:-

๑. ไปเที่ยวสวนเนือง ๆ

๒. ไปเที่ยวป่าไม้เนือง ๆ

๓. ไปเที่ยวท่าน้ำลำน้ำเนือง ๆ

๔. ไปเที่ยวหาญาติเนือง ๆ
๕. ไปเที่ยวบ้านผู้อื่นเนือง ๆ
๖. ไปเที่ยวหาเครื่องแต่งตัวเนือง ๆ
๗. ชอบดื่มน้ำเมาเสมอ
๘. ชอบมองตามช่องฝาและหน้าต่าง
๙. ชอบยืนตามประตูบ้าน (ฎีกามหาสมัยสูตร).

คนเห็นใจกัน ๕ คราว คือ:-

๑. ในยามวิบัติ จะเห็นใจมิตร
๒. ในยามศึกประชิด จะเห็นใจทหาร
๓. ในยามกู้ทรัพย์สาร จะเห็นใจผู้ซื่อสะอาด
๔. ในยามสมบัติวินาศ จะเห็นใจภรรยา
๕. ในยามอนาถา จะเห็นใจญาติ (หิโตปเทศ).

ลักษณะผู้เต็มใจคบกัน ๕ อย่าง คือ:-

๑. ยิ้มแย้มแจ่มใส
๒. ตั้งใจฟังสนทนา
๓. เจรจาไพเราะ

๔. สงเคราะห์เออเฟื้อ
๕. ขาดเหลือคอยดู (หิโตปเทศ)

ลักษณะของศัตรู ๔ อย่าง คือ:-

๑. เห็นกันเข้าถลึงตา
๒. ไม่ชื่นบานหรรษา
๓. ไม่ดูแลให้สบตา
๔. วางท่าขัดเชิง (มิตตามิตตชาดก).

"เป็นสตรี สุดดี อยู่ที่ผัว
จะดีชั่ว ก็เมื่อยัง กำลังสาว
ถึงสองจืด สามจืด ไม่ยืดยาว
จะกลับหลังยังสาวสิเต็มตรอง"

สุนทรภู่

"การสะสมเป็นสิ่งควรทำทุกเมื่อ แต่ความละโมบไม่ควรทำ ไม่ว่าในกาลไหน ๆ, เพราะว่าความละโมบทำให้ปัญญาส่าย เห็นผิดเป็นชอบ"

โดย บุญสิทธิ์

คติธรรมสำหรับครอบครัว

ของ ร.อ. ธำรง อัครพัฒน์

- ลักษณะของผู้เป็นมิตรที่ดี คือ พบกันยิ้มแย้ม แจ่มใสตั้งใจสนทนา พูดจาไพเราะ สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ ขาดเหลือจุนเจือ.
- เมื่อทำดี เช่นสงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่ใคร แล้ว จงทำด้วยใจบริสุทธิ์ อย่าหวังผลตอบแทน เมื่อเวลาไม่ชอบกัน ก็ไม่ควรที่จะพูดถึงบุญคุณนั้น ๆ เพราะการลำเลิกบุญคุณเช่นนั้น เป็นลักษณะของผู้มีนิสัยต่ำ
- สวยกว่าเขา ถ้าไม่รู้จักถ่อมตนบ้าง คนอื่นเขาก็เกลียดชัง ดีกว่าเขาแต่ชอบดูหมิ่นคนอื่น เหยียดหยามผู้อื่นก็ไม่มีใครจะคบค้าสมาคม สู้ขี้เหร่กว่าเขาด้อยกว่าเขา แต่จิตใจดี ยังจะดีกว่า และประเสริฐกว่า.

- เมื่ออยู่กับใคร ๆ ในที่ไหน ๆ ก็ตาม การไม่ทะเลาะวิวาทกับใคร ๆ ได้ เป็นดีที่สุดในชีวิต คนดีย่อมหลีกเลี่ยงทุกวิถีทางที่จะไม่ทะเลาะกับใคร ๆ
- รู้จักขออภัย รู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน
- เห็นอกเห็นใจกัน
- เมื่อโกรธกันแล้วจงอดทน และจงนึกถึงความดีของอีกฝ่ายหนึ่งให้มากที่สุด
- อย่าสนิทกันให้มากเกินพอดี ให้สนิทกันพอเหมาะพอควร เพราะภัยย่อมเกิดจากการสนิทใกล้ชิดกันเกินไป
- เมื่อคุ้นสนิทสนมกันแล้ว จงเกรงอกเกรงใจกันให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม
- จงพยายามเก็บเรื่องส่วนตัว ของผู้อื่นไว้ให้ดี อย่านำเรื่องไม่ดีของเขาไปเล่าให้ใคร ๆ ฟัง
- แม้เราจะไม่พอใจ ใครก็จง พยายาม สรรเสริญ

ความดีของเขา ดีกว่านินทาเขา

- ถ้าเราอดทนต่อคำด่าว่าเสียดสีที่คนอื่นพูดให้เราเจ็บใจได้ โดยเราไม่แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบด้วยประการใด ๆ แล้ว บัณฑิตเรียกบุคคลผู้นั้นว่า "เป็นผู้ประพฤติธรรม"
- ถ้าอดทนอดกลั้นต่อคำผรุสวาทของผู้อื่นได้ เราจะไม่เสียอะไรเลย
- การรู้จักนิ่งโดยรู้ว่าอะไรควรและไม่ควร แม้จะถูกผู้อื่นหมิ่นว่าเราเป็นคนโง่ ไม่ทันคนก็ช่างเขาเถิด การโง่ด้วยความรู้เท่าว่าอะไรจะดีอะไรจะเสีย นั้นดีกว่าจะให้ผู้อื่นเรียกว่าฉลาดแต่ก่อเวรก่อกรรมมีเรื่องก่อความ เดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น.

AN OUTLINE OF BUDDHISM

On the fullmoon day of May, in the year 625 B.C. there was born at Kapilavatthu, on the borders of Nepal, a Sakyan Prince named Siddhattha Gotama, who was destined to be the greatest teacher in the world.

At sixteen he married and had a son named Rāhula. For thirteen years after his happy marriage he led a luxurious life, but his comtemptative nature and boundless compassion did not permit him to enjoy the fleeting material pleasures of a royal household. He knew no woe, but he felt deep pity for sorrowing humanity. Amidst comfort and prosperity he realized the universality of sorrow. The palace with all its worldly allurements was no longer a congenial place for the destined Buddha; the time was ripe for him to depart. Realizing the worthlessness of sensual enjoyments highly prized by

ordinary men, and the value of renunciation in which the wise seek delight, in his 29 th year he renounced all worldly pleasures, and donning the simply yellow garb of an ascetic, alone, penniless, wandered forth in search of Truth and Peace.

He sought the advice of the distinguished teachers of the day, but he could not achieve his object from outside sources. The painful austerities which he practised proved absolutely futile. Circumstances compelled him to think for himself and seek within. He sought, he thought, and ultimately he realized for himself the Truth which he could not get from teachers. Illumination came; light arose to reveal all things in their true nature.

After a superhuman struggle of six strenuous years, unaided and unguided by any supernatural agency, and solely relying on his own efforts and wisdom, he eradicated all defilements, ended the process of grasping, and realising things as they truly are, by his own intuitive knowledge, became a Buddha-an Enlightened One in his 35 th year.

As the perfect embodiment of all the virtues He preached, endowed with deep wisdom commensurate with his boundless compassion, He worked incessantly for the good and happiness of all, dominated by no personal motive, for forty-five years, and passed away in His 80 th year, leaving no successor but exhorting the disciples to regard His doctrine and discipline as their teacher.

His iron will, profound wisdom, universal love, boundless compassion, selfless service, great renunciation, perfect purity, unique personal life, the exemplary methods employed to propagate the teaching, and his final success-all these factors have compelled mankind to hail the Buddha as the greatest Teacher that ever lived on earth.

The moral and philosophical system, expounded by the Buddha, is called the Dhamma and is popularly known as Buddhism.

Strictly speaking, Buddhism is not a religion, as it is not a system of faith and worship, owing any allegiance to a supernatural God. It is a course that guides a

disciple through pure living and pure thinking to the gain of Supreme Wisdom and deliverance from all evil.

Here blind faith is dethroned and is substituted by confidence based on knowledge. Although a Buddhist seeks refuge in the Buddha as Teacher, his incomparable guide Teacher, he makes no servile surrender. A Buddhist is neither a slave to a book nor to any individual. Without sacrificing his freedom of thought he exercises his own freewill and develops his wisdom even to the extent of becoming a Buddha himself, for all are potential Buddhas. Naturally His followers quote the Buddha as their authority, but the Buddha Himhelf discarded all authority. Immediate realisation is the sole criterion of truth in Buddhism. Its keynote is rational understanding.

Though such external forms of homage as the offering of flowers and so forth are prevalent amongst Buddhists, the Buddha is not worshipped as a God.

The Buddha was no doubt highly vene-

rated in His own time, but He never arrogated to Himself divinity. He was a man, an extraordinary man (ACCHARIYA MANUSSA) Nevertheless, it should be remarked that there was no Teacher "**ever so godless as the Buddha yet none so god-like.**"

what the Buddha expects from His disciples is not so much obeisance an the actual observance of His teaching. "**He honours me best who practises my teaching best**", is His admonition.

Furthermore, prayers that "seek for objects of earthly ambition and that inflame the sense of self" are foreign to Buddhism. On the contrary great emphasis is laid on meditations that tend to self discipline, self-control, purification and enlightenment.

In Buddhism there is no God Creator to be obeyed and feared by a Buddhist. Instead of placing an unseen almighty God over man, the Buddha has raised the worth of mankind. Buddha teaches that man can gain salvation by self-exertion without depending on God or mediating priests. It expounds no dogmas

that one must blindly believe, no creeds that one must accept on good faith without reasoning, no superstitious rites or ceremonies in order to enter the fold, no meaningless sacrifices or penances for one's purification.

If as Karl Marx says "Religion is the soulless condition, the heart of a heartless world, the opium of the people," then Buddhism certainly is not such a religion.

If by religion is meant a system of deliverance from the ills of life, then Buddhism is the religion of religions.

The foundations of Buddhism are the Four Noble Truths which are associated with the- so-called being The Buddha states: "**In this very fathom long body, along with its preceptions and thought, do I proclaim the world, the origin of the world, the cessation of the world, and the Path leading to the cessation of the world,**" This interesting passage refers to the Four Noble Truths which the Buddha Himself discovered by His own intuitive knowledge. Whether Buddha arise or not they exist, and it is a Buddha that

reveals them to the deluded world. For the knowledge of these truths which do not and cannot change with time, the Buddha was not indebted to any one as He Himself said they were unheard of before. Hence there is no justification for the statement that Buddhism is a natural outgrowth of Hinduism, although it is true that there are some fundamental doctrines common to both systems; and that is so because those doctrines are in accordance with Eternal Truth, or Dhamma.

The First Truth deals with Dukkha, which, for need of a better English equivalent, is rendered by suffering or sorrow. All life, to one who sees deep, is suffering.

All are subject to birth, and consequently to decay, disease, and death. No one is exempt from these four inevitable causes of suffering. Impeded wish is also suffering. In brief this body itself is a cause of suffering.

The First Truth of suffering which is concerned with the constituents of this so-called being and the different phases of life,

is to be carefully analysed, scrutinised, and examined. This examination leads to a proper understanding of oneself as one really is.

The cause of this suffering is Craving or Attachment which is the Second Noble Ttuth. This craving is a powerful invisible mental force latent in us all and is the cause of all divergent, multifarious phenomena and noumena. This truth indirectly deals with the past, present, and future births.

Right understanding of the First leads to the eradication of this craving, Second Truth which deals with the mental attitude of the ordinary man towards the external objects of sense.

This craving, gross or subtle, which leads to repeated births and deaths and which is the cause of all the ills of life, is such a potential force that one has to summon eight equally powerful forces (Eightfold Path) to overcome this one single foe.

The Third Noble Truth is the complete cessation of suffering which is achieved by the total eradication of all froms of craving.

It is Nibbāna, the SUMMUMBONUM of Buddhism. which can be attained, if the seeker fits himself for it, in this itself. This Third Truth, though dependent on oneself, is beyond logical reasoning (ATAKAKĀVACARA) and is supramundane unlike the first two which are mundane. It is purely a realization-a Dhamma to be comprehended by the mental eye by complets renunciation, not merely by renouncing external objects but actually by renouncing internal attachment to to the external world. It should be note that the more cessation of suffering or the more destruction of craving is not Nibbāna. If so, it would be tantamount to annihilation. Nibbāna is a positive, unconditioned state. In Nibbāna nothing is annihilated because Buddhism denies the existence of a permanen soul or Ātman. Referring ro Nibbāna the Buddha states: "There is an unborn (ajata), unoriginated (abhūta), unmade (akata) and non-conditioned (asandhata). If there were not this nnborn, unoriginated, unmade, and non-conditioned, an excape to one who is

born, originated, made, and conditioned, would not be possible here."

This Third Truth has to be realized by developing the Noble Eight-fold Path which is the Fourth Noble Truth. This is the Via Media-Golden Mean-(Majjhimā Paṭipadā). It consists of right understanding, right speech, right action, right livelihood, right offort, right mindfulness, and right one-pointedness. There are the powerful moral mental forces that are summoned to attack one latent evil forcecraving. This Middle Path, which constitutes Morality (Sila), Concentration (Samādhi) and Insight (Paññā), is embodied in the following beautiful little verse:—

To cease from all evil,
To do what is good,
To cleanse one's mind;
This is the advice of all the Buddhas.

The first three Truths deal with the philosophy of the Buddha's Teaching, and the fourth with the practice in accordance with that philosophy.

Buddhism as such is neither an ordinary

philosophy which deals with theorising irrelevant to one's Deliverance from suffering and death, nor an ordinary moral system which, though essential, is only the A. B. C. of Buddhism. The Buddha-Dhamma is a moral and philosophical system which is founded on the bedrock of facts that can be tested and verified by personal experience. Buddhism is, therefore, rational and practical, devoid of esoteric doctrines, coercion, persecution, or fanaticism. To its unique credit it should be said that during its peaceful march of 2500 years no drop of blood was shed in the name of the Buddha, and no conversion has ever been made either by force or by any repulsive method.

Buddhism is saturated with this spirit of complete tolerance which is extended to men, women, and all living beings.

It was the Buddha, who for the first time in the known history of the world, attempted to abolish slavery. It was He who vehemently protested against the evils of the caste-system that blocked the progress of

mankind, and advocated equal opportunities for all. Irrespective of caste, colour or rank, He established for both deserving men and women a celibate order which was "democratic in constitution and communistic in distribution." It was the Buddha who brought women to the realisation of their importance to society. It was also the Buddha who banned the sacrifice of unfortunate animals and admonished His followers to extend their Mettā: lovingkindness to all living beings. It is only this Buddhist Mettā that can break down all the barriers which promote separatism. To a Buddhist there is no far or near, no enemy or foreinger, no ranegade or untouchable since universal love, realised through understanding, establishes the brotherhood of all living beings. A real Buddhist is a citizen of the world,

Buddhism is therefore unique mainly because of rationality, practicability, efficacy, and universality. It is the noblest of all unifying influences and the only lever that can uplift the world to deliverance from

suffering.

In addition to the Four Noble Truths, the quintessence of Buddhism, the evidentially verifiable doctrines of Kamma and Rebirth form two inter-related fundamental tenets of Buddhism. These two beliefs were prevalent in India before the advent of the Buddha but it was He who explained and formulated them in the completeness we have them today.

Kamma is the law of moral causation.

In its ultimate Kamma means moral and immoral volition (kusala akusala cetanā). It ambraces both past and present action. Hence, in one sense, we will be the result of what we are! In another sense, it should be added, we are not totally the result of what we were; we will not adsolutely be the result of what we are. The present, no doubt, is the offspring of the past and is the parent of the future but the present is not always a true index of either the past or the future, so intricate is the law of Kamma. As we sow, we reap in this life or in a future, birth. What we reap today is what we have sown

either in the past or in the present.

Kamma is a law in itself which operates in its own field without the intervention of any external, independent ruling agency. This law of Kamma explains the problem of suffering, the mystery of fate and predestination of other religions, infant prodigies, and above all the inequality of mankind.

Rebirth is the corollary of Kamma. The Bodhisatta ideal and the correlative doctrine of freedom to attain utter perfection are based on this belief in rebirth. It is Kamma that conditions rebirth. Past Kamma conditions the present birth, and present Kamma in combination with past Kamma conditions the future. The actuality of the present needs no proof as it is self-evident. That of the past is based on memory and report, and that of the future on forethought and inference.

The Buddhist doctrine of rebirth should be differentiated from the theory of reincarnation and transmigration of other systems, because Buddhism denies the existence of a

transmigrating permanent soul, created by God, or emanating from a Paramātma.

Buddhism resolves the living being into mind and matter (Nāma and Rūpa), which are in a state of constant flux. The whole "process" of these mental and physical phenomena which are constantly becoming and passing away, is at times, in conventional terms, called a self or Attā by the Buddha; but it is a process and not an identity that is thus termed.

Buddhism does not deny the existence of an apparent personality. It denies an ultimate identical being or a permanent entity, but it does not deny a continuity in process. The Buhdhist philosophical term for an individual is SANTATI, that is, flux or continuity, This uninterrupted flux or continuity of mental and physical phenomena, conditioned by Kamma, having no perceptible source in the beginningless past nor an end to its continuation in the future except by the Noble Eightfold Path, is the Buddhist substitute for the permanent ego or eternal soul in other

religious systems.

As T. H. Huxley states "Buddhism is a system which knows no God in the Western sense, which denies a soul to man, which counts the belief in immortality a blunder, which refuses any efficacy to prayer and sacrifice, which bids men look to nothing but their own efforts for salvation, which in its original purity knew nothing of vows of obedience and never sought the aid of the secular arm; yet spread over a considerable majority of the world with marvellous rapidity and is still the dominant creed of a large fraction on mankind.

May all be well and happy !

* * *

"Goodwil and wisdom, mind by method trained,
The highest conduct on good morals based,
This maketh mortals pure, not rank or wealth."

METTA SUTTANTA

Loving - Kindness

1. He who is skilled in his good and who wishes to attain that state of Calm should act (thus:—).

He should be able, upright, perfectly upright, obedient, gentle and humble.

2. Contented, easily supportable, with few duties, of light livelihood, controlled in senses, discreet, not impudent, not be greedily attached to families.

3. He should not commit any slight wrong such that other wise men might censure him.

May all beings be happy and secure; may their hearts be wholesome !

4. Whatsover living beings there be: feeble or strong, long, stout or medium, short, small or large, seen or unseen, those dwelling far or near, those who are born and those who are to be born - may all beings, without exception, be happy - minded !

5. Let none deceive another nor despise

any person whatsoever in any place. In anger or ill-will let him not wish any harm to another.

6. Just as a mother would protect her only child at the risk of her own life, even so let him cultivate a boundless heart towards all beings.

7. Let his thoughts of boundless love prevade the whole world:— above, below and across, without any obstruction, without any enmity.

8. Whether he stands, walks, sits, or lies down, as long as he is awake, he should develop this mindfulness. This, they say, is the 'Highest Conduct' here.

9. Not falling into error, virtuous, and endowed with insight, he discards attachment to sensuous desires. Of a truth, he does not come again for conception in a womb.

* * *

ร.พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๑/๕/๒๕๐๗

คณะเจ้าภาพ ขอแสดงความเคารพและขอบคุณทุกท่าน ที่ได้กรุณามาเป็นเกียรติและให้เกียรติ ในการฌาปนกิจศพ คุณอาฉาย ห่วง-สุวรรณ ครั้งนี้ ในการนี้ หากมีการขาดตกบกพร่องด้วยประการใด ๆ ก็หวังในความเมตตากรุณาให้อภัยผู้ที่ได้ละเลย จนเป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่องนั้น ๆ ด้วย.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
ถนนพระสุเมรุ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. 23111
นายพินิจ อุ่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๐๗